



8 (16)
ΔΥΗ

ΔΕΛΤΙΟΝ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ
ΚΑΙ
ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΑΡ. 5

Η ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ Δ' ΤΑΞΕΩΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

ΑΘΗΝΑΙ 1920

Πράξις 340

Ἐν Ἀθήναις τῇ 17 Φεβρουαρίου 1920

Συνελθὸν τὸ Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον κατήρτισε σχέδιον ὁδηγιῶν διὰ τὴν ὀρθογραφικὴν καὶ γραμματικὴν διδασκαλίαν τῆς Δ' τάξεως τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, ὅπερ, κατατεθὲν ἐν τῷ ἀρχεῖφ τοῦ Συμβουλίου ἐν πρωτοτύπῳ, ὑποβάλλεται ἐν ἀντιγράφῳ εἰς τὸ Σὸν Ὑπουργεῖον πρὸς ἐγκρισιν.

Ὁ πρόεδρος

Δ. Λάμπας

160

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ *

A'. Ανάγνωσις.

1) Ανάγνωσις ἐκ τοῦ ἀναγνωστικοῦ βιβλίου. Σκοπὸς ἡ ἀπταιστος καὶ λογικὴ ἀνάγνωσις. Ἀνακεφαλαίωσις τοῦ περιεχομένου τῶν ἀναγιγνωσκομένων.

2) Ἀπομνημόνευσις καὶ ἀπαγγελία ποιημάτων.

B'. Συνθετικαὶ ἀσκήσεις.

Διηγήσεις καὶ περιγραφαὶ ἀναφερόμεναι εἰς τὸν ἐν τῷ οἴκῳ καὶ σχολείῳ βίον τοῦ παιδίου.

Περιγραφαὶ ἀπλῶν καὶ εὐσυνόπτων γεγονότων τῆς ἀμέσου ἀντιλήψεως.

Γ'. Γραμματικὴ καὶ ὀρθογραφικὴ διδασκαλία.

α') Παρατηρήσεις καὶ ἀσκήσεις ὀρθογραφικαὶ ἐξ ἀφορμῆς τοῦ κειμένου καὶ τῶν συνθέσεων.

β') 1. Ἀνακεφαλαίωσις τῶν διδαχθέντων περὶ τῆς κλίσεως

* Β. Δ. ἀπὸ 1 Σεπτεμβρίου 1913 (Ἐφημερὶς τῆς κυβερνήσεως 10 Σεπτεμβρίου 1913, τεύχ. Α', ἀρ. 174) «Περὶ τοῦ ὅρισμοῦ τῶν μαθημάτων, τοῦ δι' ἕκαστον τούτων πρὸς διδασκαλίαν ἀναγκαίου χρόνου, καὶ περὶ τῆς κατὰ τάξεις κατανομῆς τῆς διδασκτέας ὕλης εἰς τὰ πλήρη δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων», καθὼς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ Β. Δ. ἀπὸ 25 Νοεμβρίου 1919 (Ἐφημ. τῆς κυβερνήσεως 23 Δεκ. 1919, τεύχ. Α', ἀρ. 271. Βλέπε καὶ Δελτίον τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως 1 (1919) ἀρ. 11-12. «Περὶ ὀρθογραφικῆς καὶ γραμματικῆς διδασκαλίας τῆς Β' τάξεως τοῦ δημοτικοῦ σχολεῖου»).

τῶν οὐσιαστικῶν. Σχηματισμὸς τῶν ἀνισοσυλλάβων θηλυκῶν εἰς -α καὶ -η (ὄκα -ὄκαδες, νύφη -νυφάδες), τῶν δξυτόνων ἀρσενικῶν εἰς -ῆς (προαιματευτής, θεατής), καὶ τῶν οὐδετέρων εἰς -ος (λάθος), -α (ὄνομα), -ιμο (γράφιμο), τοῦ κρέας καὶ φῶς εἰς ἕλας τὰς πτώσεις.

2. Ἀνακεφαλαίωσις τῶν διδαχθέντων περὶ τῆς κλίσεως τῶν ρημάτων. Σχηματισμὸς τοῦ μέλλοντος, παρατατικοῦ καὶ ἀόριστου τῆς ὀριστικῆς εἰς τὴν ἐνεργητικὴν καὶ παθητικὴν φωνὴν τῶν κυριωτέρων κατηγοριῶν τῶν παροξυτόνων (εἰοιμάζω, χάνω, εἰοιμάζομαι, χάνομαι) καὶ περισπωμένων ρημάτων (ἀγαπῶ (-ᾶς), ἀοργῶ (-εῖς), ἀγαπιοῦμαι (-ιέσαι), κοιμοῦμαι (-ᾶσαι). Σχηματισμὸς τῆς προστακτικῆς, ἐνεργητικῆς καὶ παθητικῆς. Διάκρισις καὶ ὀνομασία τῶν 4 χρόνων (ἐνεστώς, μέλλον, παρατατικός, ἀόριστος) καὶ διάκρισις καὶ ὀνομασία τοῦ ἐξακολουθητικοῦ καὶ τοῦ στιγμιαίου τύπου τοῦ μέλλοντος καὶ τῆς προστακτικῆς.

Ὁρθογραφικὴ διάκρισις τῶν προσωπικῶν καταλήξεων τοῦ ἐνεστώτος καὶ τοῦ μέλλοντος (γράφεις, γράφει, γράφομε, γράφομαι, γράφονται—θὰ γράφης, θὰ γράφῃ, θα γράφωμε, θὰ γράφωμαι, θὰ γράφονται). Ἄλλαι λέξεις μετὰ τὰς ὁποίας γράφομεν τὰς προσωπικὰς καταλήξεις ἔπως καὶ μετὰ τὸ θὰ (γά, γὰ γά, διαν, ἄν, ἄς).

Τὰ κυριώτερα περὶ τοῦ τονισμοῦ τῶν ρημάτων. Τονισμὸς τύπων ρηματικῶν καθὼς εἶχα, πῆγα, εἶχαν, πῆγαν, ἀγαποῦσα, ἀγαποῦσαν, θυμᾶσαι, θυμᾶται, γελᾶτε, ἔλᾶτε, βράσε, σπάσε. Αἱ κυριώτεραι ἐξαίρέσεις εἰς τὴν γραφὴν τῶν ρηματικῶν καταλήξεων, ἔσαι ἐδιδάχθησαν εἰς τὴν Γ' τάξιν (ρήματα εἰς -εύω, κοντεύω κτλ., ἐξαίρέσεις: κλέβω, σέβομαι, -ίζω καθίζω κτλ., ἐξαίρέσεις: δακρῶζω, δανείζω κτλ., -ιάζω, ἀγκυλιάζω κτλ., ἐξαίρέσεις: ἀδειάζω, μοιάζω κτλ., -αίνω, ἀνεβαίνω κτλ., ἐξαίρέσεις: δένω, μένω κτλ.)

Ὀλίγα περὶ ἀϋξήσεως. Ἡ συλλαβικὴ ἀϋξήσις εἰς τοὺς δισυλλαβίους τύπους (ἔγραφα -εσ -ε, ἔγραφα -εσ -ε, ἀλλὰ (ἐ)γράφαμε, ἐξημερωθήκαμε κτλ.)

Ἡ χρονικὴ ἀϋξήσις σημειουμένη μόνον εἰς τὰ ἀπὸ -ο ἀρχόμενα ῥήματα (ἀγαποῦσα, εἰτοίμαζα, ὄριζα, ὄρισα, ὄπισσα κτλ.) Σύνθετα ἀϋξάνοντα ὡς τὰ ἀπλά (κατοικοῦσα, προσέξαμε, ξαναθυμήθηκα).

3. Διάκρισις οὐσιαστικοῦ καὶ ἐπιθέτου. Αἱ συνθέστεραι καταλήξεις τῶν ἐπιθέτων εἰς τὰ τρία γένη (-ος -η -οι: καλός, καλή, καλό -ος -α -οι: ὠραῖος, ὠραία, ὠραῖο -ύς -ιά -ύ: μακρός, μακριά, μακροῦ -ός -ιά -ό: γλυκός, γλυκιά, γλυκοῦ -ης -α -ικο: ζηλιάρης, ζηλιάρα, ζηλιάρικο.)

Ὅμαλὰ παραθετικά. (Συγκριτικὰ σχηματιζόμενα περιφραστικῶς διὰ τοῦ πιό (πιό καλός, πιό προκομμένος, πιό σωστό), ἢ μονολεκτικῶς, διὰ τοῦ -ότερος (-ώτερος), -ύτερος (μεγαλύτερος, μακρότερος).

Ἀριθμητικὰ ἐπίθετα μέχρι τοῦ 1000.

4. Διάκρισις ὀνόματος καὶ ἀντωνυμίας. Αἱ προσωπικαὶ ἀντωνυμίαι εἰς τοὺς δύο ἀριθμοὺς καὶ ἕλας τὰς πτώσεις (ἐγώ, γεν. καὶ αἰτ. ἐμένα, ἐμεῖς, γεν. καὶ αἰτ. ἐμᾶς — μου, μέ, γεν. καὶ αἰτ. μᾶς — ἐσύ, γεν. καὶ αἰτ. ἐσένα, ἐσεῖς, γεν. καὶ αἰτ. ἐσᾶς — σοῦ, σέ, γεν. καὶ αἰτ. σοῦς — αὐτός, αὐτή, αὐτὸ κτλ.—ὄνομ. τος, (νά τος) τη, το, τοῦ, τῆς, τοῦ, τόν, τή(ν), τό, ὄνομ. τοι (νά τοι), τες, τα, τοὺς, των, τοὺς, τίς, τά.

5. Ἄτονοι λέξεις (ὄ, ἦ, οἶ, ὡς). Ἐγκλισίαι. Οἱ κυριώτεροι κανόνες τῆς (φέρε μου, τὸ ἀμπέλι σας, τὰ μάτια μου, δῶσε μας, χάρισμά σου, ἀγόρασέ το, πές μας).

6. Παρατηρήσεις περὶ τῆς ἐτυμολογικῆς συγγενείας τῶν λέξεων. Σειραὶ γνωστῶν λέξεων ἐκ παραγωγῆς καὶ συνθέσεως (νερό, νεράκι, νερώνω, νεροῦλος, νεροουλιάζω, νεροχύτης,

νερόφιδο, χιονόνερο — γράφω, ξαναγράφω, ξεγράφω, αντιγράφω, υπογράφω, γράμμα, γραμματάκι, γραμματικός, γραμματική, γραφή, αντιγραφή, υπογραφή, επιγραφή, γραφτό, γράψιμο). Ὁρθογραφία τῶν συχνοτέρων παραγωγικῶν καταλήξεων.

Τὰ κυριώτερα εἶδη τῶν συνθέτων. Τὸ σύνθετον διατηρεῖ τὴν σημασίαν καὶ τῶν δύο συνθετικῶν, εἴτε εἶναι οὐσιαστικά (μυχαροπίρουνο, δυσκολότηρο, ἀμπελοχώροφα), εἴτε ῥήματα (ἀνοιγοκλείνω, τρεμοσβήνω), εἴτε ἐπίθετα (γλυκόξινος, ἀσπροκίτρινος). Δύο οὐσιαστικά συντιθέμενα ἐκφράζουν νέαν ἔννοιαν (ἀβγολέμονο, χιονόνερο). Τὸ α' συνθετικὸν προσδιορίζει τὸ β', τὸ δὲ πρῶτον εἶναι οὐσιαστικὸν (μυλόπετρα, κολοκυθόπιτα, τσαπεζομάντιλο, λαχανόκηπος, ἀνεμόμυλος), ἐπίθετον (πρωτοβρόχια — κοκκινόχωμα, ἀγριολούλουδο, πικροδάφνη, ὄλοστρόγγυλος, ὄλομόναχος), ἐπίρρημα (κρουφομυλῶ, καλοπερνῶ, σιροβοπατῶ, ξαναδιαβάζω), πρόθεσις (κατακόκκινος, κατάκαρδα, κατακουράσθηκα, ἀντιλέγω, ἀντίλαλος), τὸ στερητικὸν α- (ἄκακος, ἀτρούγητος, ἀσκέπαστος). Σύνθετα ἐκφράζοντα τὸν ἔχοντα τὸ ὑπὸ τῶν δύο συνθετικῶν δηλούμενον (σκληρόκαρδος, καλότυχος, ἀνοιχτομάτης, μακρομάλλης, μεγαλόχαρη). Παρατηρήσεις περὶ τοῦ τύπου καὶ τοῦ τονισμοῦ τῶν συνθέτων (λεμόνι - ἀβγολέμονο, χιόνι - νερό - χιονόνερο, καλή - τύχη - καλότυχος) καὶ ἄσκησις τῶν μαθητῶν εἰς τὴν ἐξεύρεσιν συνθέτων.

Τὰ ὑποκοριστικὰ καὶ αἱ συνηθέστεραι παραγωγικαὶ τῶν καταλήξεις (οὐσιαστικὰ εἰς -άκης, -άκι, -ίτσα, -ούλα, ἐπίθετα εἰς -ούλης, -ούταικος) Ἄσκησις τῶν μαθητῶν εἰς τὸν σχηματισμὸν ὑποκοριστικῶν. Τὰ κοινότερα μεγεθυντικὰ (εἰς -α, -αρος, -άρα, -ούκλα).

7. Διάκρισις κλιτῶν καὶ ἀκλιτῶν. Τὰ ἄκλιτα.

Αἱ συνηθέστεραι προθέσεις (μέ, σὲ (σ'), γιὰ (γι'), ἀπό, κατά, χωρὶς, ὡς καὶ οἱ συνηθέστεροι σύνδεσμοι: συμπλεκτικῶν (καὶ

(κι), οὔτε, μήτε), διαζευκτικοί (ἢ, εἴτε), ἐναντιωματικοί (ἀλλά, μά, ὁμως, ἂν καί), συμπερασματικοί (λοιπόν, ὥστε), αἰτιολογικοί (ἐπειδή, γιαι), τροπικοί (καθώς, ὅπως, σάν), χρονικοί (ὅταν, σάν, ἀφοῦ, ἐνῶ, ἅμα, καθώς, ὅποτε, πρίν, προτοῦ, ὥσπου γά), ὑποθετικοί (ἄν), τελικοί (γά, γιά γά), εἰδικοί (πώς, ὅτι, πού).

Τὰ κυριώτερα ἐπιρρήματα καὶ τὰ συνηθέστερα ἐπιφωνήματα (ἄ, ἔ, ὦ, ποπό, γά, ἄχ, ὅχ, ἀλί, ἀλίμονο, Θεέ μου, καλὲ κτλ.)

8. Συλλαβισμὸς δύο καὶ τριῶν συμφώνων μεταξὺ φωνηέντων (ἐ-σπειρα, ἔ-βγαλα, κο-φιερός, λί-μνη, ἀ-στοραπή, ὄρ-μή, δάφ-νη, ἄν-θρωπος) καὶ δύο συνεχφωνουμένων φωνηέντων (πιά-νω, ἐ-λιές, δου-λει-ά, ἔ-μοι-ασε).

ΥΛΗ ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ

1. Ὄρθογραφικοὶ κανόνες *

α) Οὐσιαστικά

1. Τὰ ὀνόματα στὴ λήγουσα παίρνουν ὄξετα. Περισπωμένη παίρνουν τὸ γῆ, φῶς νοῦς, πολλὰ κύρια (Ἰησοῦς, Ἀθηνᾶ, Ναυσικᾶ, Ἐομῆς, Περικλῆς, Θεμιστοκλῆς) καὶ οἱ γενικὲς (τῆς γλυκιᾶς φωνῆς, τῆς χαρᾶς, τοῦ προαματευτῆ, τοῦ ψωμᾶ, τοῦ θυμαριοῦ, τῶν καλῶν παιδιῶν).

2. Ἡ λήγουσα στὰ ὀνόματα εἶναι μακρὰ ὅταν ἔχη α ἢ ι

* Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἐδῶ διδομένους κανόνες συμπληρώνουν κανόνες ἤδη διδασθέντας εἰς τὴν Γ' τάξιν (βλ. «Ἡ γραμματικὴ διδασκαλία τῶν τριῶν πρώτων τάξεων τοῦ δημοτικοῦ σχολείου», Δελτίον ὑπουργείου ἐκκλησιαστικῶν καὶ δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, Παράρτημα ἀρ. 3, σ. 7-9). Οἱ κανόνες αὗτοι εἶναι οἱ ἐδῶ παραθετόμενοι ὑπ' ἀρ. 1 (=κανὼν 8 τῆς Γ' τάξεως), 2 (Γ' 1), 3 (Γ' 10), 4 (Γ' 10), 5 (Γ' 9), 25 (Γ' 14), 21 (Γ' 3).

(ὄρα, σημαίη, καλύβα, γίγας, ποτήρι, φρούδι). Ἔχουν τὸ α στὴ λήγουσα τοῦ ἐνικοῦ βραχὺ τ' ἀρσενικὰ σέ -ῶνας, -ῆνας, -ῆρας (χειμῶνας, μῆνας, κλητῆρας).

3. Τὰ οὐδέτερα σέ (ι)* στὸν πληθυντικὸ τὰ γράφομε μὲ η (μέρη, ἔθνη, πλούτη).

β) Ἐπίθετα

4. Τὰ οὐδέτερα ἐπίθετα τὸ (υ) στὸ τέλος τὸ γράφουν μὲ υ (πολύ, βαρὺ, βαθύ, μακρὺ, πλατύ, φαροῦ, τραχύ). Μὲ ι γράφομε τὸ δεξιὸ καὶ ὅσα ἐπίθετα φανερώνουν χρῶμα (βυσσινί, σταχτί, τριανταφυλλί).

5. Τὰ ἐπίθετα τὸ (ης) στὸ τέλος τὸ γράφουν μὲ η (μαυρομάτης, ξανθομάλλης, παραπονιάρης, ἀκαμάτης, μακαρίτης, σταχτής). Μὲ υ γράφομε ὅσα ἐπίθετα γράφουν καὶ τὸ οὐδέτερό τους μὲ υ (πολύς, μακρός, φαροῦς).

6. Τὴν κατάληξη (ύτερος) (ύτερα) τῶν συγκριτικῶν τὴ γράφομε μὲ υ (καλύτερος, πλατύτερος, μακρότερα). Μὲ ι γράφομε τὸ ἄριον.

7. Τὴν κατάληξη (ότερος) (ότερα) τῶν συγκριτικῶν τὴ γράφομε μὲ ο, ἔταν ἢ συλλαβὴ πρὶν ἀπὸ τὸ (ότερος) εἶναι μακρὰ (ζωηρότερος, ἀσιειότερος, ἀρχαιότερος).

Τὴ συλλαβὴ τὴ λογαριάζομε μακρὰ καὶ ἔταν πρὶν ἀπ' αὐτὴν ἔρχονται δύο ἢ τρία σύμφωνα ἢ ζ, ξ, ψ (ζεστότερος, πικρότερος, λαμπρότερα, λοξότερα, μελαψότερος, πεζότερος — ἡμερώτερος, σοφώτερος, τυχερώτερος).

Τὰ ἐπίθετα σέ -ιος, -ιμος, -ικός, -ινος καὶ -ινὸς ἔχουν τὸ ι βραχὺ (ἀργιώτερος, φρονιμώτερος, εὐγενικώτερος, παστοικώ-

* Εἰς τὸν κανόνα αὐτόν, καθὼς καὶ εἰς τοὺς ἄλλους κατωτέρω, αἱ παρενθέσεις αἱ περιελείονται γράμματα ἢ κατάληξεις δηλοῦν ὅτι ὁ διδάσκαλος ἀπαγγέλλων τὸν κανόνα θὰ προφέρῃ τὸ ἐντὸς τῆς παρενθέσεως ἀναγραφόμενον ὡς ἔχον καὶ ἔχι μὲ τὴν ὀνομασίαν τῶν φηφῶν του. Ἐδῶ λ. γ. θὰ εἴπη: «τὰ οὐδέτερα σέ ιι» καὶ ἔχι: «σέ γιῶτα».

τερος, φυσικώτερον, πρασινώτερος, ἀληθινώτερος). Τὰ σύνθετα ἀπὸ τὸ τιμὴ ἔχουν τὸ ι μακρὸν (πολυτιμώτερος).

γ) Ἀριθμητικά

8. Παίρνουν δασεῖα τ' ἀριθμητικὰ ἕνα, ἕξι, ἑφτά, ἑκατὸ καὶ τὰ παράγωγά τους.

9. Ὅσα ἀριθμητικὰ τελειώνουν σὲ (ήνια) τὰ γράφομε μὲ η καὶ ὀξεῖα (ἐξήνια).

δ) Ἀντωνυμίες

10. Οἱ ἀντωνυμίες τονίζονται καθὼς τὰ ὀνόματα (ἐγώ, εὐ, μοῦ). Παίρνουν ἔμως περισπωμένη τὸ ἐμεῖς, μᾶς, ἐμᾶς, ἐσεῖς, οἷς, ἐοῖς.

11. Παίρνουν δασεῖα οἱ ἀντωνυμίες ὅσος, ὅποιος, ὅτι, ὅλος.

ε) Ρήματα

12. Ἰστέρι' ἀπὸ τίς λέξεις θά, γά, γιά, ὅταν, ἄν, ἄς γράφομε τίς καταλήξεις τῶν ρημάτων μὲ η καὶ ω (θά φέρης, γιά γά τρέξωμε).

13. Τὴν κατάληξιν (σε) τῆς μονολεκτικῆς προστακτικῆς τὴ γράφομε μὲ ε (δῶτε, κάθισε—γά κάθεσαι, ἄς κοιμᾶσαι).

14. Τὸ ἄτονον α στὴ λήγουσα τῆς προστακτικῆς εἶναι μακρὸν (πήδα, ζήτα, φεύγα, πείνα, τραγούδα, ρούφα, κοίτα). Τὸ ἄτονον α στὴ λήγουσα τῆς ὀριστικῆς εἶναι βραχὺ (τραγουδοῦσα, τραγουδοῦσαν, εἶδα, εἶδαν, εἶχα, εἶχαν, πῆγα, πῆγαν, βγῆκα, βγῆκαν).

15. Τὸ α στὴν περὶ λήγουσα παίρνει περισπωμένη ἔταν ἀκολουθῆ με, νε, τε, σαι, ται (θυμᾶσαι, θυμᾶται, γελᾶτε, διψᾶτε, τρεχᾶτε; ἐλᾶτε, πᾶμε, πᾶτε, πᾶνε, θὰ φᾶμε κτλ.—βάλε, βράσε, σπάσε, σκάψε, φράξε, πάρε, πάρτε, ἀνεβάστε, θυμάστε).

16. Στὴ χρονικὴ αὔξησις τὸ ο γίνετα ω (ὠνόμαζα, ὠνόμασα, ὠχύρωσα, ὠδηγοῦσα, ὠρκίστηκα).

17. Τὰ ρήματα δὲν ἀλλάζουν τὸ πνεῦμα (ἀγαπῶ· ἀγαποῦσα, ἐνώνω· ἐνωσα, ὀνομάζω· ὀνόμαζα, ὀδηγῶ· ὀδηγοῦσα, ὠρμησα, ὠδοιποροῦσαμε, ὠμολόγησα, ὠρκίστηκα).

18. Γράφονται με *ει* τὸ *εἶδα, εἶπα, εἶχα*. Γράφονται με *η* τὸ *ἦρα, ἦβρα, ἦπια, ἦμον, ἦξερα, ἦθελα*.

19. Ὅσα ρήματα ἀρχίζουσι ἀπὸ *ο* γράφονται με διπλὸ *ο* ὕστερ' ἀπὸ τὴν αὔξησιν (*ἔοριχα, ἔροσα*).

20. Τὰ περισσότερα περισπώμενα ρήματα γράφουσι τὸ (*ι*) στὴν παραλήγουσα τοῦ ἀορίστου με *η* (*ἔζησα, ἄορησα, ἀγάπησα, περπάτησα — τράβηξα, ρούφηξα, φύσηξα*).

Τ' ἄλλα ρήματα τὸ γράφουσι ὅπως καὶ στὸν ἐνεστώτα (*ἄρχισα, πότισα, κάθισα, ἔνιπα, ἔστριψα, ἔπνιξα, ἔοριξα, ἔκρινα — ἔλυσα, ἔντυσα, δάκρυσα, ἔκρουσα — ἔστησα, ἔσβησα, ἄφησα, ἔπηξα, ἔβηξα — ἄθροισα, ἄνοιξα — ἔκλειπα, δάνεισα, ἄλειπα, ἔλειπα*).

Τὸ *ἔγειρα, ἔμεινα, ἔστειλα, παράγγειλα, ἔσπειρα, ἔδειρα* τὸ γράφουσι με *ει*.

21. Ὅσα ρήματα τελειώνουσι σὲ (*εὖω*) τὰ γράφομε *ε υ*. Τὸ σέβομαι καὶ τὸ κλέβω τὰ γράφομε με *β*.

Ὅσα ρήματα τελειώνουσι σὲ (*ίζω*) τὰ γράφομε με *ι*, ἐκτός ἀπὸ τὸ *δανείζω, ἀθροίζω, δακρύζω, ἀναβρύζω, πῆζω*.

Ὅσα ρήματα τελειώνουσι σὲ (*ιάζω*) τὰ γράφομε με *ι*, ἐκτός ἀπὸ τὸ *ἀδειάζω, χρειάζομαι, μοιάζω, νοιάζομαι, μονοιάζω*.

Ὅσα ρήματα τελειώνουσι σὲ (*αίνω*) τὰ γράφομε με *α ι*. Γράφομε με *ε* τὸ *πλένω, μένω, δένω*.

22. Τὰ ρήματα σὲ (*ώνω*) τὰ γράφομε με *ω* σὲ ἄλλους τοὺς χρόνους (*διπλώνω - δίπλωνα - δίπλωσα - διπλώνομαι - διπλώθηκα*).

ζ) Γενικὸὶ κανόνες

23. Οἱ ἐγκλιτικὲς λέξεις χάνουσι τὸν τόνο τους ὅταν προφέρωνται μαζὶ με τὴν προηγούμενη λέξιν (*φέρε μου, γὰ με, δῶσε μας, ἡ μητέρα σου, τὸ ἀμπέλι σας, πιάσ' τους, πές της, τὰ παιδιά μας*).

Ὅταν ἡ προηγούμενη λέξιν τονίζεται στὴν προπαραλήγουσα παίρνει στὴν λήγουσά της καὶ τὸν τόνο της ἐγκλιτικῆς (*χαρίσμα σου, διάβασέ μου, τὸ πρόσωπό της, τὰ πρόβατά μας, ἀγόρασέ*

το, καλόπιασέ τους — τὰ χωράφια μας, τὰ μάτια σου).

24. Δύο φωνήεντα ποὺ προφέρονται μαζί συλλαβίζονται μαζί (πιά-νω, ἔ-πια-σα, ἔ-λιές, παι-διῶν, δου-λειά, ἔ-μοια-σε, συννε-φιά-ζω, ἀκρο-για-λιές, Γιῶρ-γος ἀη-δο-νιοῦ, νε-ράι-δα, χάι-δε ψα, γαῖ-δουράκι, γαῖ-τανά-κι).

25. Δύο ἢ τρία σύμφωνα χωρίζονται ἔταν δὲν ἔχωμε λέξη ποὺ ν' ἀρχίξῃ ἀπ' αὐτὰ (λά-σπη (σπίθα, σπαθί, σπέρνω, σπό-ρος), ἔ-βγαλα (βγαίνω, βγάζω), κο-φιτερὸς (φτωχός, φτερνίζομαι, φτηνός, φτερούγα), ἄ-στρο, ἄ-στροπή (στρώνω, στρογγυλός, στρατιώτης), σιά-μνα, λί-μνη (μνημονικό, μνημόσυνο), ἔ-τσι (τσαρού-χι) — ὄρ-μή, περ-πατῶ, ἔρ-χομαι, δάφ-νη, τάγ-μα, ἄν-θρωπος.

η) Καταλήξεις ὀνοματικῆς

26. Τὰ περισσότερα θηλυκὰ σὲ (-ιά) καὶ σὲ (-ία) τὰ γράφομε μὲ ι (καρυδιά, ἀγλαδιά, λαδιά, ἀγκαλιά, συννεφιά, ἀνορεξιά, ἀστροφεγγιά, ἀρχοντιά, ὀνομασία, τραπεζαρία, ὑγρασία, εὐκαιρία). Μὲ ει καὶ ὄξεϊτα γράφομε τὰ θηλυκὰ σὲ (-εία) ὅσα γίνονται ἀπὸ ρήματα σὲ -εύω (προφητεία, βασιλεία, κολακεία).

Γραμματικῆς ἔννοιες

Κατάληξη, οὐσιαστικά (ἀρσενικά καὶ θηλυκὰ) ἰσοσύλλαβα («ἔχουν στὸν πληθυντικὸ τόσες συλλαβὲς ὅσες καὶ στὸν ἐνικό») καὶ ἀνισοσύλλαβα («ἔχουν στὸν πληθυντικὸ σὲ ὅλες τὶς πτώσεις μία συλλαβὴ περισσότερο»), ρήματα παροξύτονα («παίρνουν ὄξεϊτα στὴν παραλήγουσα») καὶ περισπώμενα («παίρνουν περισπωμένη στὴ λήγουσα»), παρόν, παρελθόν, μέλλον, χρόνος, ἐνεστώτας, παρατατικός, ἄοριστος, μέλλοντας ἐξακολουθητικός, μέλλοντας στιγμιαῖος, ὀριστική, προστακτικὴ ἐξακολουθητικὴ, προστακτικὴ στιγμιαία, αὔξηση συλλαβικὴ, αὔξηση χρονικὴ (εἰς τὰ ἀπὸ ο ἀρχόμενα), ἐνεργητικὰ καὶ παθητικὰ ρήματα, βαθμὸς ἐπιθέτου θετικός, συγκριτικός, ὑπερθετικός, ἀντωνυμία, ἐπίρρημα τοπικό, τροπικό, χρονικό, ποσοτικό, πρόθεση, σύνδεσμος, ἐπιφώνημα, παράγωγα ἀπλά, σύνθετα, μεγεθυντικά, νέοι δίφθογγοι, κράση.

II. Σχηματισμοὶ

Οὐσία

Θηλυκὰ

Ἑνικός

ὄνομ.	ἡ	ὀκιά
γεν.	τῆς	ὀκιάς
αἰτ.	τήν	ὀκιά

Πληθυντικός

ὄνομ.	οἱ	ὀκάδες
γεν.	τῶν	ὀκάδων
αἰτ.	τις	ὀκάδες

Ἀρσενικά

Ἑνικός

ὄνομ.	ὁ	πραματευτής
γεν.	τοῦ	πραματευτῆ
αἰτ.	τὸν	πραματευτή

Πληθυντικός

ὄνομ.	οἱ	πραματευτάδες	οἱ	πραματευτῆς
γεν.	τῶν	πραματευτάδων	τῶν	πραματευτῶν
αἰτ.	τοὺς	πραματευτάδες	τοὺς	πραματευτῆς

Οὐδέτερα

Ἑνικός

ὄνομ. κ. αἰτ.	τὸ μέρος	τὸ γράψιμο
γεν.	τοῦ μέρους	τοῦ γραψίματος

Πληθυντικός

ὄνομ. κ. αἰτ.	τὰ μέρη	τὰ γραψίματα
γεν.	τῶν μερῶν	τῶν γραψιμάτων

Γραμματικοὶ

στικά

Θηλυκά

Ἑνικός

ὄνομ.	ἡ	νύφη
γεν.	τῆς	νύφης
αἰτ.	τῇ	νύφῃ

Πληθυντικός

ὄνομ.	οἱ	νύφες	οἱ	νυφάδες
γεν.	τῶν	νυφῶν	τῶν	νυφάδων
αἰτ.	τις	νύφες	τις	νυφάδες

Ἀρσενικά

Ἑνικός

ὄνομ.	ὁ	νικητῆς
γεν.	τοῦ	νικητῆ
αἰτ.	τὸ	νικητῆ

Πληθυντικός

ὄνομ.	οἱ	νικητές, οἱ	νικηταί
γεν.	τῶν	νικητῶν	
αἰτ.	τοὺς	νικητές, τοὺς	νικητάς

Οὐδέτερα

Ἑνικός

ὄνομ. κ. αἰτ.	τὸ	ὄνομα	τὸ	κρέας	τὸ	φῶς
γεν.	τοῦ	ὀνόματος	τοῦ	κρέατος	τοῦ	φωτός

Πληθυντικός

ὄνομ. κ. αἰτ.	τὰ	ὀνόματα	τὰ	κρέατα	τὰ	φῶτα
γεν.	τῶν	ὀνομάτων	τῶν	κρεάτων	τῶν	φώτων

Ρήματα	Ἐνεργητικά		Παρο
Ἐνεστώς	Παρατατικός	Ἀόριστος	
ἐτοιμάζω	ἐτοιμάζα	ἐτοιμάσα	
ἐτοιμάζεις	ἐτοιμάζεις	ἐτοιμάσας	
ἐτοιμάζει	ἐτοιμάζει	ἐτοιμάσας	
ἐτοιμάζομε	ἐτοιμάζαμε	ἐτοιμάσαμε	
ἐτοιμάζετε	ἐτοιμάζατε	ἐτοιμάσατε	
ἐτοιμάζουν (-νε)	ἐτοιμάζαν(-νε) ¹	ἐτοιμάσαν(-νε) ¹	
δένω	ἔδενα	ἔδεσα	
δένεις	ἔδενεις	ἔδεσας	
δένει	ἔδενε	ἔδεσε	
δένομε	(ἐ)δέναμε	(ἐ)δέσαμε	
δένετε	(ἐ)δένατε	(ἐ)δέσατε	
δένουν (-νε)	ἔδεναν (-νε) ¹	ἔδεσαν(-νε) ¹	

1. Οἱ προπαρσῆύτονοι τύποι εἰς -ν προσλαμβάνοντες τὸ ε καταβιβάζου τὸν τόνον κατὰ μίαν συλλαβὴν: ἐτοιμάζαν-ἐτοιμάζανε, ἐτοιμάσαν-ἐτοιμάσανε, ἔδεναν-(ἐ)δένανε, ἔδεσαν-(ἐ)δέσανε.

ξύτονα

Ένεργητικά

Μέλλοντας		Προστακτική ¹	
ἑξακολουθητικός	στιγμιαίος	ἑξακολουθητική	στιγμιαία
θα ἐτοιμάζω	θα ἐτοιμάσω		
θα ἐτοιμάξης	θα ἐτοιμάσης	ἐτοιμάζε	ἐτοιμάσε
θα ἐτοιμάξη	θα ἐτοιμάση	νά ἐτοιμάξη	νά ἐτοιμάση
θα ἐτοιμάζωμε	θα ἐτοιμάσωμε		
θα ἐτοιμάζετε	θα ἐτοιμάσετε	ἐτοιμάζετε	ἐτοιμάστε ²
θα ἐτοιμάζουν (-νε)	θα ἐτοιμάσουν (-νε)	νά ἐτοιμάζουν (-νε)	νά ἐτοιμάσουν (-νε)
θα δένω	θα δέσω		
θα δένης	θα δέσης	δένε	δέσε
θα δένη	θα δέση	νά δένη	νά δέση
θα δένωμε	θα δέσωμε		
θα δένετε	θα δέσετε	δένετε	δέστε ²
θα δένουν(-νε)	θα δέσουν(-νε)	νά δένουν(-νε)	νά δέσουν(-νε)

1. Οι μονολεκτικοί τύποι τῆς προστακτικῆς λέγονται καὶ μὲ δύο λέξεις: νά ἐτοιμάξης, νά ἐτοιμάζετε· νά ἐτοιμάσης, νά ἐτοιμάσετε· νά δένης κτλ.

2. Λέγεται καὶ ἐτοιμάσετε, δέσετε.

Παθητικά		Ἄοριστος
Ἐνεστώς	Παρατατικός ¹	
ἐτοιμάζομαι	ἐτοιμαζόμενον	ἐτοιμάσθηκα
ἐτοιμάζεσαι	ἐτοιμαζόσθου	ἐτοιμάσθηκεις
ἐτοιμάζεται	ἐτοιμαζόταν	ἐτοιμάσθηκε
ἐτοιμαζόμαστε	ἐτοιμαζόμεσθε	ἐτοιμαστήκαμε
ἐτοιμάζεστε	ἐτοιμαζόσασθε	ἐτοιμαστήκατε
ἐτοιμάζονται	ἐτοιμαζόνταν	ἐτοιμάσθησαν(-νε) ²
δένομαι	(ἐ)δενόμουν	(ἐ)δέθηκα
δένεσαι	(ἐ)δενόσθου	(ἐ)δέθηκεις
δένεται	(ἐ)δενόταν	(ἐ)δέθηκε
δενόμαστε	(ἐ)δενόμασθε	(ἐ)δεθήκαμε
δένεστε	(ἐ)δενόσασθε	(ἐ)δεθήκατε
δένονται	(ἐ)δένονταν	(ἐ)δέθησαν(-νε) ²

1. Διὰ τὸν ἑνικὸν τοῦ παθητικοῦ παρατατικοῦ ἔχθμεν καὶ τοὺς τύπους : ἐτοιμαζόμενον (δενόμουν) -όσθου, -όταν, -ότανε καὶ ἐτοιμαζόσθου (δενόσθου), -όσθου, -όνταν.

2. Οἱ προπαρθεύοντες τύποι εἰς -νε προσηλλάσσονται τὸ ε κατὰ ἀνάγκην τὸν τόνον κατὰ μίαν συλλαβὴν : ἐτοιμάσθησαν-ἐτοιμαστήσανε, δέθησαν-δεθήσανε.

Παθητικά

Μελλοντάς		Προστάσιτιζή	
εξακολουθητικός	στιγμιαίος	εξακολουθητική	στιγμιαία
θα έτοιμάζωμαι	θα έτοιμασιῶ		
θα έτοιμάζεσαι	θα έτοιμασιῆς	νά έτοιμάζεσαι	έτοιμάσου
θα έτοιμάζεται	θα έτοιμασιῆ	νά έτοιμάζεται	νά έτοιμασιῆ
θα έτοιμαζόμαστε	θα έτοιμασιῶμε		
θα έτοιμάζεστε	θα έτοιμασιῆτε	νά έτοιμάζεστε	έτοιμασιῆτε
θα έτοιμάζονται	θα έτοιμασιῶν(-νε)	νά έτοιμάζονται	νά έτοιμασιῶν(-νε)
θα δένωμαι	θα δεθῶ		
θα δένεσαι	θα δεθῆς	νά δένεσαι	δέσου
θα δένεται	θα δεθῆ	νά δένεται	νά δεθῆ
θα δενόμαστε	θα δεθοῦμε		
θα δένεστε	θα δεθῆτε	νά δένεστε	δεθῆτε
θα δένονται	θα δεθοῦν(-νε)	νά δένονται	νά δεθοῦν(-νε)

Περὶστώμενα

Ἑνεργητικά

Ἑνεστώσ

ἀγαπῶ
ἀγαπᾷς
ἀγαπᾷ(-άει)¹
ἀγαποῦμε
ἀγαπᾶτε
ἀγαποῦν(-νε)

Παρατατικῶς

ἀγαποῦσα
ἀγαποῦσαι
ἀγαποῦσε
ἀγαπούσαμε
ἀγαπούσατε
ἀγαποῦσαν(-νε)

Ἄοριστος

ἀγάπησα
ἀγάπησαι
ἀγάπησε
ἀγάπησαμε
ἀγάπησατε
ἀγάπησαν(-ήσανε)

Παθητικά

ἀγαπιῶμαι(-ιέμαι)
ἀγαπιέσαι
ἀγαπιέται
ἀγαπιόμαστε
ἀγαπιέσθε
ἀγαπιόμηνται

ἀγαπιόμουν²
ἀγαπιόσου
ἀγαπιόταν
ἀγαπιόμαστε
ἀγαπιόσατε
ἀγαπιόταν

ἀγαπήθηκα
ἀγαπήθηκα
ἀγαπήθηκα
ἀγαπήθηκαμε
ἀγαπήθηκατε
ἀγαπήθηκαν(-ήσανε)

1. Ὁ τύπος εἰς -άει (-άει) ἐχρηστέσθαι καὶ εἰς τὸν μέλλοντα καὶ τὴν προστακτικὴν (βλ. σελ. 17).

2. Λέγονται καὶ οἱ τύποι: ἀγαπιόμουν, ἀγαπιόσου, ἀγαπιόταν, ἀγαπιόμαστε, ἀγαπιόσατε, ἀγαπιόμηνται, ἀγαπιόσου, ἀγαπιόμηνται, ἀγαπιόμουν, ἀγαπιόμαστε, ἀγαπιόσατε, ἀγαπιόμηνται.

Μέλλοντας		'Ενεργητικά		Προστακτική	
ἐξακολουθητικός	στιγμαῖος	ἐξακολουθητική	στιγμαῖα		
θ' ἀγαπῶ	θ' ἀγαπήσω				
θ' ἀγαπᾷς	θ' ἀγαπήσῃς	ἀγάπα	ἀγάπησε		
θ' ἀγαπᾷ	θ' ἀγαπήσῃ	γ' ἀγαπᾶ	γ' ἀγαπήσῃ		
θ' ἀγαποῦμε	θ' ἀγαπήσωμε				
θ' ἀγαπᾶτε	θ' ἀγαπήσετε	ἀγαπᾶτε	ἀγαπήσατε ¹		
θ' ἀγαποῦν(-νε)	θ' ἀγαπήσουν(-νε)	γ' ἀγαποῦν(-νε)	γ' ἀγαπήσουν(-νε)		
Παθητικά					
θ' ἀγαπιούμαι(-ιέμαι)	θ' ἀγαπηθῶ				
θ' ἀγαπιέσαι	θ' ἀγαπηθῆς	γ' ἀγαπιέσαι	ἀγαπήσου		
θ' ἀγαπιέται	θ' ἀγαπηθῆ	γ' ἀγαπιέται	γ' ἀγαπηθῆ		
θ' ἀγαπιούμαστε	θ' ἀγαπηθοῦμε				
θ' ἀγαπιέστε	θ' ἀγαπηθῆτε	γ' ἀγαπιέστε	ἀγαπηθῆτε		
θ' ἀγαπιοῦνται	θ' ἀγαπηθοῦν(-νε)	γ' ἀγαπιοῦνται	γ' ἀγαπηθοῦν(-νε)		

1. Λέγεται καὶ ἀγαπήσατε.

*Ενεργητικὰ Περσπατικὸς ἀγοῦσα ἀγοῦσαι ἀγοῦσε ἀγοῦσαμε ἀγοῦσατε ἀγοῦσαν(-νε) Παθητικὰ (ἐ)θυμόμενοι θυμόσονται θυμώσονται θυμώμασθε θυμώσασθε θυμώσονται	*Αόριστος ἄγοησα ἄγοησαι ἄγοησε ἄγοησαμε ἄγοησατε ἄγοησαν(-ήσανε)
---	---

1. Λέγεται καὶ εἰ τύποι θυμόσονται, θυμώσονται, θυμώσασθε, θυμώσονται, με ἀξέγγιται καὶ γορέξ ἀξέγγιται.

Μέλλοντας	Ενεργητικά	Προστακτική
ἐξοκλουθητικός	στ.μ.αίος	ἐξοκλουθητική
θ' ἀργῶ	θ' ἀργήσω	ἀργήσε
θ' ἀργῆς	θ' ἀργήσης	ν' ἀργῆς
θ' ἀργῆ	θ' ἀργήση	ν' ἀργῆ
θ' ἀργοῦμε	θ' ἀργήσωμε	ἀργήσετε ¹
θ' ἀργῆτε	θ' ἀργήσετε	ν' ἀργῆτε
θ' ἀργοῦν(-νε)	θ' ἀργήσουν(-νε)	ν' ἀργήσουν(-νε)
	Παθητικά	
θὰ θυμῶμαι	θὰ θυμηθῶ	θυμήσου
θὰ θυμᾶσαι	θὰ θυμηθῆς	νὰ θυμηθῆ
θὰ θυμᾶται	θὰ θυμηθῆ	νὰ θυμᾶται
θὰ θυμούμαστε	θὰ θυμηθοῦμε	θυμηθῆτε
θὰ θυμάστε	θὰ θυμηθῆτε	νὰ θυμηθῆτε
θὰ θυμοῦνται	θὰ θυμηθοῦν(-νε)	νὰ θυμηθοῦν

1. Λέγεται καὶ ἀργήσετε.

Ἐπίθετα

1. Ἐπίθετα σὲ -ος -η -ο

	Ἀρσενικὸν	Θηλυκὸν	Οὐδέτερον
	Ἐνικός		
ὄνομ.	ὁ καλὸς	ἡ καλή	τὸ καλὸν
γεν.	τοῦ καλοῦ	τῆς καλῆς	τοῦ καλοῦ
αἰτ.	τὸν καλὸν	τὴν καλήν	τὸ καλὸν

Πληθυντικός

ὄνομ.	οἱ καλοὶ	οἱ καλῆς	τὰ καλὰ
γεν.	τῶν καλῶν	τῶν καλῶν	τῶν καλῶν
αἰτ.	τούς καλοὺς	τις καλῆς	τὰ καλὰ

2. Ἐπίθετα σὲ -ος -α -ο

	Ἀρσενικὸν	Θηλυκὸν	Οὐδέτερον
	Ἐνικός		
ὄνομ.	ὁ ὠραῖος	ἡ ὠραία	τὸ ὠραῖον
γεν.	τοῦ ὠραίου	τῆς ὠραίας	τοῦ ὠραίου
αἰτ.	τὸν ὠραῖον	τὴν ὠραίαν	τὸ ὠραῖον

Πληθυντικός

ὄνομ.	οἱ ὠραῖοι	οἱ ὠραῖες	τὰ ὠραῖα
γεν.	τῶν ὠραίων	τῶν ὠραίων	τῶν ὠραίων
αἰτ.	τούς ὠραίους	τις ὠραῖες	τὰ ὠραῖα

3. Ἐπίθετα σὲ -ὸς -ιά -ὸ

	Ἄρσενικὸ	Θηλυκὸ	Οὐδέτερο
	Ἐνικός		
ὄνομ.	ὁ μακρὸς	ἡ μακριά	τὸ μακρὸν
γεν.	τοῦ μακριοῦ(ῶ)	τῆς μακροῖας	τοῦ μακριοῦ
αἰτ.	τὸ μακρὸν	τῇ μακριά	τὸ μακρὸν

Πληθυντικός

ὄνομ.	οἱ μακριοί	οἱ μακρίες	τὰ μακριά
γεν.	τῶν μακριοῶν	τῶν μακροῖων	τῶν μακριοῶν
αἰτ.	τούς μακριοὺς	τις μακρίες	τὰ μακριά

4. Ἐπίθετα σὲ -ὸς -ιά -ὸ

	Ἄρσενικὸ	Θηλυκὸ	Οὐδέτερο
	Ἐνικός		
ὄνομ.	ὁ γλυκὸς	ἡ γλυκιά	τὸ γλυκὸ
γεν.	τοῦ γλυκοῦ	τῆς γλυκιάς	τοῦ γλυκοῦ
αἰτ.	τὸ γλυκὸ	τῇ γλυκιά	τὸ γλυκὸ

Πληθυντικός

ὄνομ.	οἱ γλυκοί	οἱ γλυκίες	τὰ γλυκὰ
γεν.	τῶν γλυκῶν	τῶν γλυκῶν	τῶν γλυκῶν
αἰτ.	τούς γλυκοὺς	τις γλυκίες	τὰ γλυκὰ

δ. Ἐπίθετα σὲ -ης -α -ικο

	Ἄρσενικό	Θηλυκό	Οὐδέτερο
		Ἐκκός	
ὄνομ.	ὁ ζηλιάρης	ἡ ζηλιάρη	τὸ ζηλιάρικο
γεν.	τοῦ ζηλιάρη	τῆς ζηλιάρης	τοῦ ζηλιάρικου
αἰτ.	τὸ ζηλιάρη	τὴ ζηλιάρη	τὸ ζηλιάρικο

Πληθυντικός

ὄνομ.	οἱ ζηλιάρηδες	οἱ ζηλιάρεις	τὰ ζηλιάρικα
γεν.	τῶν ζηλιάρηδων	—	τῶν ζηλιάρικων
αἰτ.	τοὺς ζηλιάρηδες	τις ζηλιάρεις	τὰ ζηλιάρικα

Ἐπίθετα ἀριθμητικά

	Ἄρσενικό	Θηλυκό	Οὐδέτερο
ὄνομ.	ἕνας	μιά, μία	ἕνα
γεν.	ἑνός	μιάς	ἐνός
αἰτ.	ἕνα	μιά, μία	ἕνα
ὄνομ.		τρεῖς	τρεῖς
γεν.		τριῶν	τριῶν
αἰτ.		τρεῖς	τρία
ὄνομ.	τέσσερες, τέσσερες		τέσσερα
γεν.	τεσσάρων		τεσσάρων
αἰτ.	τέσσερες, τέσσερες		τέσσερα

Προσωπικὲς ἀντωνυμίαι

	A' πρόσωπο	B' πρόσωπο	Γ' πρόσωπο		
			Ἑνικός		
			Ἄρσενι.	Θηλυκ.	Οὐδέτ.
ὄνομ.	ἐγὼ	ἐσύ	αὐτός	αὐτή	αὐτό
γεν.	ἐμένα	ἐσένα	αὐτοῦ	αὐτῆς	αὐτοῦ
αἰτ.	ἐμένα	ἐσένα	αὐτόν	αὐτήν	αὐτό
			Πληθυντικός		
ὄνομ.	ἐμεῖς	ἐσεῖς	αὐτοὶ	αὐτῆς	αὐτά
γεν.	ἐμᾶς	ἐσᾶς	αὐτῶν	αὐτῶν	αὐτῶν
αἰτ.	ἐμᾶς	ἐσᾶς	αὐτούς	αὐτῆς	αὐτά

Τύποι ἐγκλιτικοὶ

	A' πρόσωπο	B' πρόσωπο	Γ' πρόσωπο		
			Ἑνικός		
			Ἄρσεν.	Θηλυκ.	Οὐδέτ.
ὄνομ.	—	—	τος	τη	το
γεν.	μοῦ	σοῦ	τοῦ	τῆς	τοῦ
αἰτ.	μέ	σέ	τόν	τή(ν)	τό
			Πληθυντικός		
ὄνομ.	—	—	τοι	τες	τά
γεν.	μᾶς	σᾶς	τούς, των	τούς, των	τούς, των
αἰτ.	μᾶς	σᾶς	τούς	τίς	τά

ΟΔΗΓΙΑΙ ΔΙΑ ΤΟΝ ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΑ

1. Ὁδηγίαι διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ὀρθογραφικῶν κανόνων.

Διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ὀρθογραφικῶν κανόνων ἰσχύουν ὅσα ἔχουν ἤδη ὀρισθῆ διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν τριῶν πρώτων τάξεων.

1. Καὶ ἐδῶ δηλονότι, πρὶν διδαχθῆ κανὼν τις ἢ αἱ ἐξαιρέσεις του, εἶναι ἀνάγκη οἱ μαθηταὶ νὰ ἔχουν ὑπ' ὄψει των ἐπαρκῆ συγκεκριμένον ὕλικόν, ὃ δὲ διδάσκων θὰ διδάσκη τοὺς κανόνας ὄχι κατὰ τὴν σειρὰν ἣν ἔχουν ἐνταῦθα, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἐκάστοτε ἀνάγκας τῆς διδασκαλίας.

2. Προκειμένου νὰ διδαχθοῦν κανόνες συνθετώτεροι, προϋποθέτοντες μερικωτέρους κανόνας, θὰ προηγηθῆ ἡ ἐξαγωγή τούτων. Οὕτω λ. χ. ὁ κανὼν «ὑστερ' ἀπὸ τις λέξεις θά, γά, γιά γά, ὅταν, ἄν, ἄς γράφομε τις καταλήξεις τῶν ρημάτων μέη καὶ ω» (κανὼν 12), θὰ ἐξαχθῆ ἀπὸ τοὺς μερικωτέρους κανόνας «ὑστερ' ἀπὸ τὸ θά γράφομε» κτλ., «ὑστερ' ἀπὸ τὸ νὰ γράφομε» κτλ., καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

3. Οἱ κυριώτεροι κανόνες ἐκμανθάνομενοι κατὰ τὴν προφορικὴν διδασκαλίαν θ' ἀπομνημονεύονται παρὰ τῶν μαθητῶν. Θὰ ἐπισυνάπτονται δὲ καὶ θὰ ἀπομνημονεύονται ὁμοῦ μετὰ τῶν κανόνων αἱ ἐξαιρέσεις των ἢ οἱ περιορισμοὶ των, ἐφ' ὅσον οἱ μαθηταὶ θὰ ἔχουν ἤδη παρατηρήσει παραδείγματα ἀρκετὰ τῶν ἐξαιρουμένων (λ.χ. ἀπὸ τὰ ρήματα εἰς *·ιάζω* το *ἀδειάζω*, *χρειάζομαι*, *μοιάζω*) ἢ δεύματα τῆς ἐξαιρουμένης κατηγορίας (λ. χ. ὅταν θὰ ἔχη γίνεῖ ἡ παρατήρησις ὅτι ἡ Ἀθηναῖα, ὁ Περικλῆς, ὁ Θεμιστοκλῆς περισπῶνται θὰ ἐξευρεθῆ καὶ θὰ διατυπωθῆ ἡ ἐξαίρεσις ὅτι «παίρνουν περισπωμένην πολλὰ κύρια»).

4. Οἱ ὀρθογραφικοὶ αὐτοὶ κανόνες δὲν ἀπαρτίζουν πληρῆς

σύστημα, οὔτε εἶναι πάντοτε καὶ καθ' ἑαυτοὺς π λ ή ρ ε ι ς, ἀλλ' ἐν μέρει μὲν συμπληρώνουν τοὺς εἰς τὰς τρεῖς πρώτας τάξεις ἤδη διδαχθέντας, ἐν μέρει δὲ μέλλουν νὰ συμπληρωθοῦν ἀπὸ τοὺς διδαχθησομένους εἰς ἀνωτέρας τάξεις.

Οὕτω λ. χ. ἡ ἐξαιρέσις τῶν δεχομένων περισπωμένην οὐσιαστικῶν εἰς -ῆσας, -ῆνας, -ῶνας (κανὼν 2), συμπληρώνουσα τὸν κανόνα περὶ τῶν ἐχόντων τὸ δίχρονον τῆς ληγούσης μικρὸν (Γ' 1), θὰ συμπληρωθῆ εἰς ἀνωτέραν τάξιν διὰ τῆς μνείας τῶν οὐσιαστικῶν καθὼς γλῶσσα, γυναῖκα κτλ, ἅτινα ἐπίσης παρὰ τὸν γενικὸν κανόνα περισπῶνται.

Ὁ κανὼν δτι «ὅσα ὀνόματα τονίζονται στῆ λήγουσα παίρνουν ὀξεῖα» (καλός, παιδί, χαρὰ κτλ., Γ' 8), συμπληρώνεται ἐδῶ μὲ τὰς ἐξαιρέσεις γῆ, φῶς, Ἀθηνᾶ κτλ. (κανὼν 1), παραμένοντες ὅμως ἀκόμη ἀμνημόνευτοι ἐξαιρέσεις καθὼς τὸν εἰλικρινῆ, εἰλικρινεῖς, προοριζόμεναι δι' ἀνωτέραν τάξιν.

Ὅμοίως ἐξ ἀφορμῆς τῆς γραφῆς τῶν εἰς -ότερος συγκριτικῶν μνημονεύονται μὲν αἱ καταλήξεις -ιος, -ιμος, -ικός, -ιτος, -ιτός, ἀλλὰ μόνον εἰς ἀνωτέραν τάξιν θὰ διδαχθοῦν τὰ τοῦ χρόνου ἄλλων ἐπιθέτων μὲ δίχρονον εἰς τὴν παραλήγουσαν (μαλακός, πρόθυμος). Ἐκεῖ ἐπίσης θὰ διδαχθοῦν αἱ ἐξαιρέσεις εἰς τὸν κανόνα τῆς γραφῆς τοῦ (ι) εἰς τὴν παραλήγουσαν τοῦ ἀόριστου (μέθυσσα, κύλισσα κτλ.) καὶ ἄλλαι δυσκολίαι.

5. Εἶναι ἀνάγκη νὰ σημειωθῆ δτι μερικοὶ κανόνες τῆς Γ' διδαχθέντες ἐκεῖ πλέον συγκεκριμένως (λ. χ. «ὅσα ὀνόματα δέχονται τ' ἄρθρα τῆς, τοῦ, τῶν παίρνουν περισπωμένη», (Γ' 8), ἐδῶ διατυπώνονται γενικώτερα (λ. χ. ὁ ἴδιος κανὼν) γίνεται «οἱ γενικὲς παίρνουν περισπωμένη»).

Ἀντιθέτως μερικοὶ τῶν κανόνων τῆς Δ' εἰς ἀνωτέραν τάξιν θὰ συμπληρωθοῦν ὡς πρὸς τὴν ἕκτασιν τοῦ περιεχομένου των. Οὕτω λ. χ. ὁ κανὼν ὁ ὀρίζων ἔτι τὰ ρήματα ἀπὸ (ο) γράφονται μὲ ω εἰς τὸν παρατατικὸν καὶ ἀόριστον, θὰ συμπληρωθῆ ἀργότερα εἰς τὴν Ε' τάξιν, διὰ τοῦ «καὶ εἰς τὴν μετοχὴν τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου».

Ἐκεῖ θὰ διδαχθοῦν καὶ μερικαὶ λεπτομέρειαι τῆς ἐγκλίσεως (γράψε μου το, γὰ σου τον, πές μου το, μοῦ δωσε) καὶ

τοῦ συλλαβισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἔχει ἤδη κανονισθῆ διὰ τὰς κυρίας καὶ συχνοτέρας περιπτώσεις μὲ τοὺς μέχρι τοῦδε δοθέντας κανόνας (ἄμμος Γ' 14, ἄστρο, ὄρμη, Δ' 25, ἐλιές, νεράιδα, Δ' 24).

Ἐν τέλει εἶναι ἀνάγκη νὰ σημειωθῆ ὅτι μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρω παραθετομένους κανόνας θὰ παραλείπωνται ἀπὸ τὸν διδάσκοντα ὅταν κρίνωνται περιττοὶ (λ.χ. ὁ κανὼν διὰ τὴν γραφὴν τῶν ἀριθμητικῶν εἰς ἤητα). Ἄφ' ἑτέρου δὲ θὰ ἐξευρίσκωνται καὶ θὰ διδάσκωνται καὶ ἄλλοι κανόνες, ἐφ' ὅσον ὑπαγορεύουν αὐτὸ αἱ ἀνάγκαι τῆς ὀρθογραφικῆς διδασκαλίας. Οὕτω λ. χ. θὰ ἴμμορῆ νὰ διδαχθῆ ἔτι «τὸ (ἐξ) στήν ἀρχὴν τὸ γράφομε συνήθως μὲ ε, ψιλὴ καὶ ξ» (ἐξοδο, ἐξοφλῶ, ἐξέδρα, ἐξαρνα, ἐξαισίος, ἐξοχος, ἐξαιρῶ κτλ. — ἐξασύλαβος, ἐκοιραιεῖα), «τὸ (ὑπερ) στήν ἀρχὴν τὸ γράφομε μὲ υ» (εἰσοδία, εἰσοδος, εἰσόδημα, εἰσιτήριον, εἰσαγωγή — ἧσυχος).

6. Συμφώνως πρὸς τὸ ἀνκλυτικὸν πρόγραμμα οἱ μαθηταὶ τῆς Δ' τάξεως θὰ σχηματίζουσιν διάφορα παράγωγα καὶ σύνθετα, μεγεθυντικὰ (κουτάλα, κεφάλια, ποδάρα, σκύλαρος, χεροσύνκλα) καὶ ὑποκοριστικὰ (Γιαννάκης, Δημητράκης, Κωστάκης — μαχαιράκι, δαχτυλάκι, χεράκι, πιδάκι, σκυλάκι, λουλουδάκι, ψαράκι — λαγουδάκι, μωρουδάκι, χωριουδάκι — γεροντάκος, ἀνθρωπάκος — Ἐλενίτσα, Ἀννίτσα, γαίτσα, δεκαρίτσα — Βασιλικούλα, Ἀγγελικούλα, μητερούλα, βαρκούλα, γατούλα, δραχμούλα — μικρούλη, ἀσπροούλης — μικρούτσικο, καλούτσικο). Ἐφ' ὅσον δὲ πρὸς αὐτοὺς κεντὰ τὴν γραφὴν τῶν τοιούτων καταλήξεων λάθη, δύνανται οἱ διδάσκων πρὸς ἐμπέδωσιν τῶν ὀρθῶν γραφῶν νὰ σχηματίξῃ καὶ διδάσκῃ κανόνας· οὕτω λ. χ. ἐφ' ὅσον κρίνεται ἀνγκυλιῶν θὰ διδαχθῆ ὅτι «τὴν καταλήξει (τήρι) τῶν οὐσιαστικῶν τὴ γράφομε μὲ η στήν παραλήγουσα» (θυμιατήριον, κλαδευτήριον, μονασιήριον, παιτηήριον, ποιήριον — δικαστήριον). Ἀναλόγως δύνανται νὰ διδαχθοῦν κανόνες διὰ τὴν γραφὴν οὐσιαστικῶν εἰς ἤθηρα (δαχτυλήθηρα, κερήθηρα, κολυμπήθηρα, μυζήθηρα), -αῖα (λύκαινα, Δημήτριανα), -ιστής (θεριστής, πολεμιστής, τροχιστής, σκαλιστής — δανειστής), -ίλα (ἀνατριχίλα, μαυρίλα), -ωμα (κάσσωμα, ξήλωμα, ψήλωμα), -ωνιά (κλειδωνιά, παγωνιά). Οὕτω

μὲ τὴν ἐμπέδωσιν τῆς ὀρθογραφίας τῶν καταλήξεων αὐτῶν συμπληρώνονται ὅσα ἀλλαχθεὺ ὠρίσθησαν ἐξ ἀφορμῆς ἄλλων καταλήξεων (βλ. Ἀναλυτ. πρόγραμμα Γ' τάξεως, ἀρ. 2, 6, Ὀρθογραφικοὶ κανόνες Γ' ἀρ. 3).

Ἐν τέλει εἶναι ἀνάγκη νὰ προστεθῆ ὅτι οἱ μαθηταὶ τῆς Δ' τάξεως πρέπει νὰ καταστοῦν ἱκανοί, ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι ἤδη, ν' ἀποδίδουν ὀρθῶς ἀντιδιαστέλλοντες ἀπ' ἀλλήλων τοὺς φθόγγους τσ, τζ, ντζ (ἔτσι, κουκούτσι, Δημησιάννα, Κασιόνης—τζίτζικας, τζίτζίφο, τζάμι, Τζαβέλας—μπροῦντζος, μουντζουρώνω), νὰ γράφουν τὸ γγ (ἀντὶ τοῦ γκ) εἰς τὰς ἐκ τῆς ἀρχαίας γλώσσης διατηρούσας τοῦτο λέξεις (φεγγάρι, φέγγω, σφίγγω, σφουγγίζω, σφουγγαρίζω, σιραγγίζω, ἀγγαρεία, ἀγγεῖο, ἀγγελος, συγγενής, ἐγγόνι, παραγγελία κτλ.), νὰ γράφουν ὀρθῶς τὰς λέξεις αἱ ὁποῖαι εἰς τὰ παράγωγα ἢ τοὺς σχηματισμοὺς των γράφονται μὲ γι ἀντὶ ι (πλάι (καὶ πλάγι) πλαιγιάζω, πρωτομαγιά, μαγιάτικος, κομπολόι-κομπολογιοῦ, τσάι -τσαγιοῦ).

Ἐπίσης εἶναι ἀνάγκη νὰ διαστέλλουν οἱ μαθηταὶ γράφοντες ἢ ἀναγινώσκοντες ὁ μ ὁ ἡ χ α καθὼς ψιλὸς (ψιλὴ κλωστή, ψιλὴ βροχή) καὶ ψηλὸς (ψηλὸ βουτό, ψηλὸ σπίτι), εἴμαστε (ἐνεστ.) καὶ ἤμαστε (παρτατ.), ὄμως καὶ ὄμος, πιά (ἐπιπρ.) καὶ ποιά (ἀντωνυμία), ὅτι (σύνδ.) καὶ ὅ τι (ἀντων.), γὰ (πρόθεσ.) καὶ γειὰ (γεία σου) κτλ. κτλ.

II. Ὁδηγίαι διὰ τὴν γραμματικὴν διδασκαλίαν

1. Ἡ γραμματικὴ διδασκαλία εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον δὲν εἶναι σκοπὸς ἀλλὰ μέσον, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐπιδιώκεται ἡ βαθυτέρα κατανόησις ἐκ μέρους τῶν μαθητῶν καὶ ὀρθὴ χρῆσις, γραπτῆ καὶ προφορικῆ, τῆς κοινῆς γλώσσης καὶ ὑψώνεται κατὰ μικρὸν τὸ γλωσσικὸν αἶσθημα εἰς γλωσσικὴν συνείδησιν. Κατὰ ταῦτα σκοπὸς τῆς γραμματικῆς διδασκαλίας εἶναι εἰδικώτερα νὰ γίνουσι οἱ μαθηταὶ ἱκανοί :

α) νὰ γράφουν τὴν κοινήν γλῶσσαν σύμφωνα μὲ τὴν καθιερωμένην σχολικὴν ὀρθογραφίαν. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν εἶναι ἀνάγκη ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ἐθισθοῦν ν' ἀποδίδουν αὐτὴν τὴν κοινήν γλῶσσαν

μὲ τὴν προφορὰν τῆς, χωρὶς νὰ παρεισάγουν στοιχεῖα τῆς ἰδιωματικῆς τῶν τυχόν προφορᾶς (μὴ γράφοντες λ. χ.: φουτιά ἀντὶ φωτιά, πήδσα ἀντὶ πήδησα), ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ μεταχειρίζονται ὀρθῶς τὴν καθιερωμένην σχολικὴν ὀρθογραφίαν, ἔπου αὐτὴ ἀφίσταται τῆς κοινῆς προφορᾶς (γράφοντες λ. χ. φωτιά, σβήνω, καὶ ὄχι φοιχιά, ζβίνο ἢ ζβήνω κτλ.)

β) ν' ἀποφεύγουν ὀμιλοῦντες καὶ προπάντων γράφοντες χρήσεις καὶ τύπους ἰδιωματικούς, μὴ ἀνήκοντας εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν (λ. χ.: ἔπιακα, φαινόσαντε), καθὼς ἐπίσης νὰ διορθώσουν ἀτομικὰ τυχόν ἐλαττώματα περὶ τὴν ἔκφρασιν.

γ) νὰ πλουτίσουν τὴν γλῶσσαν τῶν διὰ φραστικῶν μέσων (λέξεων, φράσεων ἢ καὶ τύπων) τῆς κοινῆς γλώσσης, τὰ ὅποια τυχόν ἀγνοεῖ τὸ ἰδίωμα τῆς στενωτέρως τῶν πατρίδος.

2. Κατὰ ταῦτα παρέλκει ἀπὸ τὴν γραμματικὴν διδασκαλίαν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, καὶ ὡς τοιοῦτον ἀνάγκη νὰ παραλείπεται ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὰς ἀνωτέρας τάξεις, ὅτι δὲν χρησιμεύει ἀμέσως εἰς τὴν γλωσσικὴν κατανόησιν ἢ δὲν πράγει τὴν ὀρθογραφικὴν καὶ γλωσσικὴν γενικῶς δεξιότητα.

Καὶ εἰς μὲν τὰς τρεῖς πρώτας τάξεις ὁ σκοπὸς τῆς γραμματικῆς διδασκαλίας παραμένει κυρίως ὀρθογραφικὸς καὶ γίνεται διδασκαλία ὀλίγων γραμματικῶν σχηματισμῶν (εἰς τὴν Γ'), μόνον ἔταν καὶ ἐφ' ὅσον δι' αὐτῆς εὐκολύνεται ὁ μαθητὴς νὰ κατανόησιν καὶ νὰ ἐφαρμόσῃ καλῶτερα τοὺς διδασκομένους ὀρθογραφικοὺς κανόνας. Εἰς δὲ τὴν Δ' τάξιν ἀφ' ἑνὸς μὲν συμπληρώνονται σημαντικώτατα τὰ ἐκ τῆς ὀρθογραφικῆς διδασκαλίας τῶν προηγηθέντων ἐτῶν καταλειφθέντα κενὰ καὶ αἰ ἐναπομείναναι τυχόν ἐλλείψεις, ἀφ' ἑτέρου δὲ — χωρὶς ἀκόμη νὰ γίνῃται συστηματικώτερα γραμματικὴ διδασκαλίαι, καθὼς εἰς τὰς δύο τελευταίας τάξεις — συστηματοποιοῦνται ἐξ ἀφορμῆς καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὀρθογραφικῆς διδασκαλίας τὰ κυριώτερα γραμματικὰ φαινόμενα τῆς μητρικῆς γλώσσης κατὰ τὰ ὀριζόμενα ὑπὸ τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος.

Τὰ γραμματικὰ φαινόμενα θὰ ἐξετάζωνται καὶ θὰ κατατάσσ-

σονται και θα γίνεται άσκησης των μαθητών εις τους γραμματικούς σχηματισμούς, αυτό όμως θα γίνη έφ' όσον είναι δυνατόν όχι δι' άποστηθίσεως ή έν ξηρᾶ άπαριθμήσει και καταγραφῆ, αλλά εις φράσεις διὰ των οποίων θα γίνεται καταφανής ή σχέσις μεταξύ γλώσσης και πραγμάτων (λ.χ. έξ άφορμῆς φράσεως του αναγνωστικού καθώς είδα μιὰ άλεπού, τῆς άλεπούς τὰ παιδιὰ κτλ., θα οδηγηθεόν οι μαθηταί νά σχηματίσουν φράσεις καθώς ή άλεπού μᾶς πῆρε μιὰ κόττα, ή ούρα τῆς άλεπούς είναι φουντωτή, δέν είδα ποιέ μου άλεπού, οι άλεπούδες είναι πονηρά ζῶα, τῶν άλεπούδων ή πονηριά είναι μεγάλη, ο Δημήτρης σκότισε δυο άλεπούδες, ο τόπος μας δέν έχει άλεπούδες). Έξάπαντος όμως τὰ ποιήματα του αναγνωστικού ή έκλεκτά μέρη του πεζού κειμένου δέν θα χρησιμοποιούνται διὰ τήν διδασκαλίαν τῆς γραμματικῆς.

3. Τήν ὀρθήν χρῆσιν θα δίδῃ πλὴν του αναγνωστικού πάντων ὁ διδάσκων διὰ τῆς γλώσσης του, εις ἑλὴν τήν διδασκαλίαν, ἀποφεύγων τοὺς ἰδίους ἰδιωματισμοὺς καὶ μεταχειριζόμενος τὴν κοινὴν γλῶσσαν (ἀντὶ νὰ εἶπῃ λ. χ. : θὰ φύγῃς, ἔδειξέ μου, ἀλλαξὰ) θα λέγῃ : θὰ φύγῃς, μοῦ ἔδειξε (ἢ μούδειξε, ἀλλαξιά κτλ.). Θα προσέχῃ δὲ εἰς τὰς ἰδιορρυθμίας τῆς ἰδιωματικῆς τυχὸν γλώσσης τῶν μαθητῶν του καὶ τὰ λάθη αὐτῶν, ἰδίως εἰς τὴν προφορὰν καὶ τὸ τυπικόν, καὶ θα ἐπανορθῶνῃ τὰ συχνότερα ἐξ αὐτῶν, αὐστηρότερα πράττων τοῦτο εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις (ἀπὸ τῆς Δ'), εἴτε ἀμέσως κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ μαθήματος ὑποβάλλων ὁ ἴδιος τὸ ὀρθὸν κατὰ τρόπον μὴ παρενοχλοῦντα τὴν πρόοδον τῆς διδασκαλίας, εἴτε καὶ ἰδιαίτερος εἰς τὸ γλωσσικὸν μάθημα καὶ μὲ τὴν ἰδιαίτεραν συστηματικὴν διδασκαλίαν τῶν σχηματισμῶν. Οὐχ ἥττον ἔμως ἵνα ἐξασφαλίσῃ ὁ διδάσκων τὴν μετὰ τῶν μικρῶν μαθητῶν ψυχικὴν ἐπαφὴν δέν πρέπει ν' ἀποκνή, καὶ εἰς τὰς ἰδιαίτερας μετ' αὐτῶν ὁμιλίας καὶ κατὰ τὸ μάθημα, νὰ κατέρχεται εἰς τὴν ἰδιωματικὴν αὐτῶν γλῶσσαν.

4. Εἰς τὰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας συνηθίζονται εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν τύποι διπλοῦ ἰσχύου τὰ ὀρθήντα εἰς τὰς ὁδηγίας τῶν τριῶν πρώτων τάξεων. Ἐφ' ὅσον οι

διπλοὶ αὐτοὶ τύποι μνημονεύονται κατωτέρω (βλ. σ. 33-34) ὡς συν-
 ἀνήκοντες εἰς τὴν κοινὴν μας γλῶσσαν, (λ. χ. ἀγαποῦμε παρὰ τὸ
 ἀγαποῦμε) δὲν πρέπει ν' ἀποβάλλωνται ἀπὸ τὸν διδάσκοντα ὡς
 ἰδιωματικοί, καὶ ἂν ἀκόμη εἰς τ' ἀναγνωστικὰ ἔχουν προτιμηθῆ
 μόνον οἱ ἕτεροι αὐτῶν (λ. χ. ἀγαποῦμε). Ἡ διδασκαλία ἔμως τῶν
 σχηματισμῶν θὰ γίνεταί ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐν τῇ οἰκείᾳ θέσει
 (βλ. διὰ τοῦς μαθητὰς, κείμενον καὶ ὑποσημειώσεις) ἀναγραφ-
 ρεμένων τύπων.

III. Παρατηρήσεις περὶ τῶν γραμματικῶν σχημα- τισμῶν διὰ τὸν διδάσκοντα.

Μετὰ τὰς ἀνωτέρω δοθείσας ὁδηγίας διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν
 ὀρθογραφικῶν κανόνων καὶ τῶν γραμματικῶν σχηματισμῶν, εἶναι
 ἀναγκαῖον νὰ ἐπισυναφθοῦν, πρὸς ἀποκλειστικὴν χρῆσιν τῶν δι-
 δασκόντων, ὀλίγαι ἀκόμη παρατηρήσεις ὡς πρὸς τὸν σχηματισμὸν
 τῶν τύπων οἱ ὅποιοι μέλλουν νὰ διδαχθοῦν εἰς τὴν Δ' τάξιν:

1. Ὡς πρὸς τὸν σχηματισμὸν τῶν οὐσιαστικῶν

Ὡς πρὸς τὴν κλίσιν τῶν οὐσιαστικῶν, μετὰ τὰ ρη-
 θέντα ἤδη εἰς τὰς ὁδηγίας τὰς δοθείσας διὰ τὴν γλωσσικὴν
 διδασκαλίαν τῶν τριῶν πρώτων τάξεων, (βλ. ἰδίως σ. 20 ἀ.), τὰς
 ὁποίας εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχη ὑπ' ὄψει του ὁ διδάσκων καὶ κατὰ
 τὴν διδασκαλίαν τῆς Δ' τάξεως, εἶναι ἀνάγκη ὀλίγα μόνον συμ-
 πληρωματικῶς νὰ παρατηρήσωμεν ὡς πρὸς τοὺς νέους σχηματι-
 σμοὺς τοὺς διδασκομένους ἐνταῦθα ἐκ τῶν αὐδετέρων:

Κατὰ τὸ μέροσ κλίνονται: ἄνθος, βάθος, γένος, δάσος,
 εἶδος, ἔθνος, κέρδος, λάθος, κράτος, μάκρος, μέλος, πάχος,
 πλάτος, πλήθος, τεῖχος, τέλος, χεῖλος, ὕψος, χοεός.

Κατὰ τὸ ὄνομα κλίνονται: ἄγαλμα, αἶμα, ἀνάστημα,
 γάβγισμα, γάλα, γράμμα, δέμα, θέλημα, κατόρθωμα, κάθισμα,
 κλάμα, κῦμα, μάθημα, πάθημα, πάτημα, πάπλωμα, πάτωμα,
 πήδημα, πούλημα, προῖμα, πρόβλημα, σαπούνισμα, σκέπασμα,
 σκόρπισμα, σιόλισμα, σιοίχημα, σιόμα, σιρῶμα, σφύριγμα, φό-
 ρημα, φύσημα, χάρισμα, χοῦμα, χοῶμα, χῶμα.

Κατὰ τὸ γράψιμο κλίνονται: δέσιμο, κάψιμο, κλεί-

οιμο, πέσιμο, ράψιμο, σκάψιμο, σκύψιμο, τρέξιμο, φέρεσιμο, φταιξιμο.

Κατὰ τὸ κ ρ έ α ς κλίνεται τὸ τέρας.

Μερικὰ οὐδέτερα εἰς -ος σχηματίζουσι τὸν πληθυντικὸν (ὄνομα καὶ αἰτ.) καὶ εἰς ια : λάθια καὶ λάθη, χεῖλια καὶ χεῖλη.

Τὸν πληθυντικὸν εἰς η σχηματίζει καὶ ὁ πλοῦτος : τὰ πλούτη, ἐνῶ τὸν πληθυντικὸν εἰς -ια σχηματίζουσι καὶ μερικὰ ἀρσενικὰ εἰς -ος : λόγια, χρόνια, βράχια (ἀλλὰ καὶ βράχοι, χρόνοι, λόγοι).

Μερικὰ οὐδέτερα εἰς -ιμο σχηματίζουσι ἐνίοτε τὴν γενικὴν εἰς -ιμου (γράψιμου, ράψιμου, κάψιμου, δέσιμου). Ἐν γένει ἕμως ἡ γενικὴ τῶν οὐδετέρων εἰς -ιμο καθὼς καὶ ἄλλων οὐδετέρων δὲν εἶναι συχνή.

2. Ὡς πρὸς τὸν σχηματισμὸν τῶν ρημάτων

Διαιρέσεις τῶν ρημάτων

1. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦ διαφόρου σχηματισμοῦ ὑπάγονται τὰ ρήματα εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας, τὰ παροξύτονα καὶ τὰ περισπώμενα.

Τὰ παροξύτονα τονίζονται εἰς τὸν ἐνικὸν τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστῶτος εἰς τὴν παραλήγουσαν καὶ λαμβάνουσι ὀξεῖαν (τρέχω, τρέχεις, τρέχει, ετοιμάζω κτλ.)

Τὰ περισπώμενα τονίζονται εἰς τὸν ἐνικὸν τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστῶτος εἰς τὴν λήγουσαν καὶ λαμβάνουσι περισπωμένην (ἀγαπῶ, ἀγαπᾷς, ἀγαπᾷ, ἀργῶ, ἀργεῖς, ἀργεῖ). Σχηματίζουσι δὲ τὸ δ' ἐνικὸν πρόσωπον εἰς -ᾶς, -εῖς τὰ ἐνεργητικὰ καὶ -ιέσαι, -ᾶσαι καὶ -εῖσαι (σιτερεῖσαι) τὰ παθητικά.

Χρόνοι

Ὁ μέλλων εἶναι διπλοῦς, ὑπάρχουσι δηλαδή δύο μέλλοντες ὁ ἐξακολουθητικὸς καὶ ὁ στιγμιαῖος.

Ὁ ἐξακολουθητικὸς μέλλων ἐκφράζει διάρκειαν ἢ ἐπανάληψιν : θὰ ετοιμάζω, θὰ ετοιμάζωμαι, θὰ δίνω, θὰ ἔρχεσαι. Ὁ στιγμιαῖος μέλλων ἐκφράζει κάτι ποῦ θὰ γίνῃ μίαν στιγμὴν ἢ μίαν φοράν : θὰ ετοιμάσω, θὰ ετοιμασθῶ, θὰ.

δώσω, θὰ πέσης, θὰ χτυπήσης, ὁ ἥλιος θὰ βασιλέψη, θὰ φω-
τάξουν, θὰ χαθῆτε.

Ἡ ἰδία διάκρισις γίνεται καὶ εἰς τὴν προστακτικὴν. Ἐχομεν
προστακτικὴν ἐξ α κ ο λ ο υ θ η τ ι κ ῆ ν (ἢ προστακτικὴ τοῦ ἐ-
νεσιῶτος), ἐκφράζουσαν διάρκειαν ἢ ἐπανάληψιν (πρόσεχε, τρέχα,
τρῶγε) καὶ προστακτικὴν σ τ ι γ μ ι α ῖ α ν (ἢ προστακτικὴ τοῦ
ἀορίστου), φανερώουσαν ὅτι πρέπει νὰ γίνῃ τι εἰς μίαν στιγμὴν :
πρόσεξε, τρέξε, φάγε.

Ἡ προστακτικὴ ἔχει ἰδίους τύπους μόνον διὰ τὸ β' πρόσω-
πον, ἐνικὸν καὶ πληθυντικόν. Διὰ τὸ γ' πρόσωπον καθὼς καὶ διὰ
τὸ δ' χρησιμοποιοῦνται οἱ τύποι τῆς ὑποτακτικῆς μετὰ τοῦ νά, ἄς

Ἡ αὔξησις

Ὅσα ρήματα ἀρ χ ῖ ζ ο υ ν ἀ π ὸ σ ύ μ φ ω ν ο ν λαμβάνουν
εἰς τὴν ἀρχὴν των, εἰς τὸν παρατατικὸν καὶ ἀόριστον τῆς ὀριστι-
κῆς, ἐν ε, τὸ ὅποτον λέγεται σ υ λ λ α β ι κ ῆ α ὔ ξ η σ ι ς. Τὸ ε
αὐτὸ προστίθεται πάντοτε ἔταν φέρῃ καὶ τὸν τόνον τῆς λέξεως,
δηλαδὴ εἰς τοὺς τρισυλλάβους τύπους τοῦ ἐνικῶ καὶ τοῦ πληθυν-
τικῶ : λ. χ. ἔγραφα, ἔγραφες, ἔγραφε, ἔγραφα, ἔγραφες, ἔγραψε,
(εἶναι ἀδύνατον νὰ εἴπωμεν γράφα, γράφες, γράφα κτλ.), ἔμαθα,
ἔβρασε, ἔφερε, ἔγραφαν, ἔφυγαν, ἔγραψαν (ἄλλὰ καὶ γράφανε,
φύγατε, γράψατε κτλ.)

Οἱ ἄλλοι ρηματικοὶ τύποι, οἱ ἔχοντες τὸ ε αὐτὸ ἄτονον, σχη-
ματίζονται συνηθέστερα χωρὶς τὴν αὔξησιν : μαλώσαμε καὶ ἔμα-
λώσαμε, (ἐ)χαιροεῦσα, (ἐ)χαιρέησα, (ἐ)στενοχώ-ρεσα, (ἐ)στε-
νοχωρεθῆκαμε, ξημέρωσε, ξημερωθῆκαμε, διηγῆθηκα, προσέ-
ξαμε, προσπαθῆσαμε, προσκύνησα, συνήθισα, δὲν καλοπεράσατε,
παραξεγεύτηκες, προετοιμάστηκες, τὸ παράκανες, ταξιδεύαμε κτλ.

Μερικὰ ρήματα ἀντὶ τοῦ ε λαμβάνουν ὡς συλλαβικὴν αὔξησιν
τὸ η : θέλω - ἤθελο, ξέρω - ἤξερα, πίνω - ἔπινα - ἤπια (καὶ ἔπια),
βρίσκω - ἐβρίσκα - ἤβρα (καὶ βρῆκα).

Ὅσα ρήματα ἀρ χ ῖ ζ ο υ ν ἀ π ὸ φ ω ν ῆ εν διατηροῦν τὸ
ἴδιο φωνῆεν εἰς ὅλους τοὺς χρόνους : ἀγαποῦσα - ἀγάπησα, ἀκο-
λουθοῦσα - ἀκολούθησα, ἀναγκαζόσουν - ἀναγκάστηκες, ἄρχιζες -
ἄρχισε, ἀναβα - ἀναψα - ἀνάψαμε, ἄστραψε, ἀκουσε - ἀκούσθηκε,

ἔλευρα, ἔνωσες-ἐνώσατε, ἐτοίμαζα-ἐτοιμαζόμενον, εὐχαριστοῦσαμε-εὐχαριστήσαμε - εὐχαριστηθήκαμε, ἐπιναστατοῦσατε, ἐμποδιοιστήκατε, αἰχμαλώτισαν - αἰχμαλωτίστηκαν, ἴδρωσαν, οἰκοδόμησαν, ἠσύχασαν, ὠφειλήθηκαν. Ἐξαιρέσειν ἀποτελεῖ τὸ ἔρομαι-ἴρωθα.

Μόνον ὅσα ρήματα ἀρχίζουσι ἀπὸ οὐ γράφονται εἰς τὸν παρατατικὸν καὶ ἀόριστον τῆς ὀριστικῆς (καθὼς καὶ εἰς τὴν μετοχὴν τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου) μὲ ω (διατηροῦντα οὕτω εἰς τὴν γραφὴν τὴν παλαιὰν αὐξήσιν): ὀρίζω-ὠρίζα-ὠρίσα-ὠρισμένος, ὠπλίζω-ὠπλίστηκα-ὠπλισμένος, ὠρῶ-ὠρίστηκα κτλ.

Τὰ σύνθετα αὐξάνουσιν καθὼς τὰ ἀπλά, λαμβάνονται ἐνίοτε καθὼς ἐκεῖνα τὴν συλλαβικὴν αὐξήσιν (βλέπε ἀνωτέρω).

Τὰ σύνθετα δὲν λαμβάνουσιν ἐσωτερικὴν αὐξήσιν: (ἐ)-πρόσεξα, (ἐ)πρόσθεσα, κατάφερα, κατοικοῦσα, κατοίκησα, ἐξακολούθησα, ξαναθυμήθηκα, ξαναθύμισα, ἐξετάστηκα, ἐξετάσαμε, ἐξέτασαν, παραπονήθηκα, παράκουσε, συμβούλευε, συμπαθοῦσε, συμφώνησε, συγχυστήκαμε, διασκεδάσα, διασκεδάσαμε, διατηρήθηκα κτλ. κτλ. Αἱ ἐξαιρέσεις θὰ διδαχθοῦν εἰς ἀνωτέραν τάξιν.

Οἱ σχηματισμοί. Τύποι διπλοῖ.

Ὡς πρὸς τοὺς μὲ τὸ νὰ ἐκφερομένους τύπους τῆς ἐξακολουθητικῆς προστακτικῆς (βλ. ἀνωτέρω σ. 15, 17, 19), ἐνεργητικῆς καὶ παθητικῆς, εἶναι ἀνάγκη νὰ σημειωθῇ ὅτι τὸ β' πληθ. πρόσωπον ἐκφέρεται καὶ μονολεκτικῶς ἐπὶ ἀπαγορεύσεως, λ. χ. νὰ ἐτοιμάζεσθε, νὰ στενοχωριέσθε κτλ., ἀλλὰ μὴν ἐτοιμάζεσθε, μὴ στενοχωριέσθε, μὴ ἀργεῖτε. Σπάνιος εἶναι ὁ μονολεκτικὸς τύπος τῆς προστακτικῆς τοῦ β' προσώπου τοῦ ἀργῶ, εἰς ἐλάχιστα δὲ ρήματα τοῦ τύπου ἐτοιμάζομαι ἐκφέρεται τὸ β' πρόσωπον τῆς προστακτικῆς καὶ μονολεκτικῶς (νὰ γίνεσαι-γίνου). Παρατηροῦμεν ἀκόμη ὅτι τὸ β' ἐνικὸν πρόσωπον τῆς ἐνεργητικῆς στιγμιαίας προστακτικῆς, χάνει συχνὰ τὸ τελικόν του ε, ἔταν ἀκολουθῆ ἢ τριτοπρόσωπος προσωπικὴ ἀντωνυμία τόν, τή(ν), τό: φέρε τον καὶ φέρο' τον, πάρε την καὶ πάρο' την, βγάλε το καὶ βγάλ' το. Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ εἰς τὸ δῶσε, πρὸ ἔλων τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν (μου, μας, τους κτλ.)

Εἶναι πρὸς ἐπί ἀνάγκη νὰ σημειωθῇ ὅτι ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω παραθετομένων σχηματισμῶν τῶν περισπωμένων ρημάτων (βλ. Ὑλὴ διὰ τοὺς μαθητάς, σ. 16 ᾶ) συνηθίζονται εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν καὶ μερικοὶ ἄλλοι τύποι. Τὸ ἀγαπῶ ἔχει εἰς τὸν ἐνεστώτα τῆς ἐνεργητικῆς ὀριστικῆς ἐκτὸς τῶν τύπων ἀγαποῦμε, ἀγαποῦν (ε), καὶ τοὺς τύπους ἀγαπᾶμε, ἀγαπᾶν (ε), τὸ ἀγαπιοῦμαι καὶ τὸ θυμοῦμαι ἔχουν εἰς τὸν ἐνεστώτα τῆς ὀριστικῆς ἐκτὸς τῶν τύπων - οὔμασθε, - οὔνται, τοὺς σχηματισμοὺς ὀμασθε, - ὄνται, τὸ δὲ θυμοῦμαι λέγεται καὶ θυμᾶμαι. Κατὰ τὰ παραδείγματα αὐτὰ σχηματίζονται καὶ τὰ ἕμοια τῶν.

4. Ὡς πρὸς τὸν σχηματισμὸν τῶν ἐπιθέτων

Κατὰ τὸ παράδειγμα κ α λ ὀ ς -ῆ -ὸ κλίνονται τὰ πλείστα ἐπίθετα : μικρός, μέγας, μισός, ἄπλος, διπλός, στενός, σωστός, στραβός, ξερός, στεγνός, πυκνός, λαμπρός, σφιχτός, ἀκριβός, πασιτικός, καθαρός, σκοτεινός, γεμάτος, ὄμορφος, νόστιμος, ἄσπρος, μαῦρος, κίτρινος, κόκκινος, πράσινος, καταπράσινος, πρασινωπός, μαυριδερός, ἀσπροῦτσικος, μεγαλούτσικος, βραδινός, πρωινός, σημερινός, περσινός, ἀληθινός, ψεύτικος, τετραγώνος, ἀπαρηγόρητος, ἀγιάτρευτος, πρωτότοκος, ἀπέραντος, ἀνυπόφορος, παρουσιάσιμος, περίεργος, παράξενος, τετραπέρατος, πιστός, ξένος, βροχερός, φοβερός, ἱερός, ἀργυρός, χρυσός, κυριακάτικος, νηϊώτικος, φράγκικος, τούρκικος, ἑλληνικός, ἡμερος, εὐκολος, ἤσυχος, ἔρημος, ἀδύνατος, ἄκακος, ἀθάνατος, ἄψυχος, ἄνοστος, πολύτιμος, μικρότερος, καλύτερος, ἀνώτερος, περιοσσότερος.

Κατὰ τὸ παράδειγμα ὦ ρ α ῖ ο ς -α -ο κλίνονται : τελευταῖος, γενναῖος, ἀρχαῖος, νέος, ἀστειός, παλιός, καινούριος, πλούσιος, τρύπιος, ἄξιος, γαλάζιος, δόλιος, αἰώνιος, ἄγιος, τίμιος, σιδερένιος, ἀσημένιος, βουνίσσιος.

Κατὰ τὸ παράδειγμα μ α κ ρ ὀ ς -ι ᾶ -ὸ κλίνονται : παχύς, πλατύς, βαρύς, βαθύς, φαρυός, τραχύς, ἐλαφρύς, ἄψύς. Ὅμοιως τὰ ἐπίθετα εἰς -ῆς : βυσσοῆς, θαλασσοῆς, κανελῆς, μελιτζανῆς, σταχτῆς κτλ., δεξιῆς (καὶ δεξιός).

Κατὰ τὸ γ λ υ κ ὀ ς -ι ᾶ -ὸ κλίνονται : κακός, πασιτικός, ξανθός, εὐγενικός, κρητικός, (ἀλλὰ καὶ κακῆ, ξανθῆ κτλ.) Τὸ

ἐλαφρὸς -ιά σχηματίζεται καὶ κατὰ τὰ εἰς -ύς.

Κατὰ τὸ ζηλιάρης -α -ικο κλίνονται : παραπονιάρης, γκροινιάρης, γαλανομάτης, μαυρομάτης, ξανθομάλλης (θηλ. ξανθομάλλα καὶ ξανθομαλλοῦ), ἀκαμάτης (ἀκαμάτρα), μακαρίτης (μακαρίτισσα), χωριάτης (χωριάτισσα).

Ἡ ἐνικὴ γενικὴ τῶν ἐπιθέτων εἰς -ύς σχηματίζεται ἐνίοτε καὶ εἰς -ῶ (μακοῦ καὶ μακρῶ, φαρδιοῦ καὶ φαρδῶ). Τὰ εἰς -ης ἐπίθετα (σταχτῆς κτλ.) σχηματίζουν τὴν γενικὴν εἰς -ῆ.

Ἡ γενικὴ πληθυντικὴ τοῦ θηλυκοῦ τῶν ἐπιθέτων εἰς -άρης λείπει, ἀναπληρουμένη ἐν ἀνάγκῃ ἀπὸ τὸ ἀρσενικὸν ἢ τὸ οὐδέτερον.

Ἡ ἐνικὴ αἰτιατικὴ τῶν ἀρσενικῶν εἰς -ος σχηματίζεται συνήθως χωρὶς τὸ τελικὸν ν. Οἱ τύποι οἱ καταλήγοντες εἰς -ν, χρησιμοποιοῦνται κυρίως ἔταν ἀκολουθῆ οὐσιαστικὸν ἀρχίζον ἀπὸ φωνῆεν : τὸν καλὸν ἄνθρωπο.

Ἡ κλιτικὴ τῶν ἐπιθέτων, ἐφ' ὅσον εὐχρηστεῖ, σχηματίζεται ὁμοίᾳ μὲ τὴν ὀνομαστικὴν τοῦ ἰδίου ἀριθμοῦ, ἐκτὸς τῆς ἐνικῆς κλητικῆς τῶν ἀρσενικῶν σχηματιζομένης ἄλλως : καλὴ μητέρα, προκομμένο παιδί—καλέ, ὠραῖε, φοβερό, φαρδύ, παραπονιάρη.

Τὸ ἐπίθετον πολὺς εἶναι ἀνώμαλον. Τὸ θηλ. πολλή κλίνεται κατὰ τὸ καλή. Τὸ ἀρσενικὸν καὶ τὸ οὐδέτερον δὲν σχηματίζουν γενικὴν εἰς τὸν ἐνικὸν (ὁ πολὺς, τὸν πολὺ—οὐδ. ὄνομ. τὸ πολὺ, αἶτ. τὸ πολὺ. Ὁ πληθυντικὸς τῶν σχηματίζεται κατὰ τὸ καλοί, καλά.

Γενικῶς ὁ τόνος τῶν ἐπιθέτων διατηρεῖται εἰς ἅλα τὰ γένη καὶ εἰς ἅλας τὰς πτώσεις ἐπὶ τῆς συλλαβῆς ἢ ἐποῖα τονίζεται εἰς τὴν ἐνικὴν ὀνομαστικὴν τοῦ ἀρσενικοῦ : καλός, καλοῦ, καλό, καλοὶ κτλ. μακριά, μακροῦς, μακριές· ζηλιάρης, ζηλιάρη, ζηλιάρηδες· τελευταῖος, τελευταίου, τελευταῖοι, τελευταίων· ἀνήσυχος, ἀνήσυχου, ἀνήσυχοι, ἀνήσυχων, ἀνήσυχη, ἀνήσυχες· πρόστυχος, πρόστυχον· φράγκικον, παράξενον· ἄσπλαχνον, μονάκριβον, χαρούμενον, κυριακάτικον, ὄμορφον, μικροῦτσιον, κακόμοιρον, μεγαλύτερον, φτωχότερον.

Ἡ γενική τοῦ ἐνικῶ καὶ ἡ γενική καὶ αἰτιατική τοῦ πληθυντικῶ μερικῶν ἐπιθέτων ἄρσενινῶν μεταπεσόντων εἰς οὐσιαστικά καταβιβάζουν κατ' ἐκείνα τὸν τόνον εἰς τὴν παραλήγουσαν : κριτοῦ, ἀγίου, ἀγίων, ἀρρώστου, ἀρρώστους. Σπανίως καὶ κατ' ἐξαίρεσιν καταβιβάζουν τὸν τόνον καὶ μερικά λόγια ἐπίθετα.

Ἐν σχέσει μὲ τὸν σχηματισμὸν τῶν παραθετικῶν εἶναι ἀνάγκη νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ κοινή γλῶσσα σχηματίζει αὐτὰ διττῶς. Οὕτω πᾶν σχεδὸν ἐπίθετον ἔμπορεῖ νὰ σχηματίσῃ τὸν συγκριτικὸν βαθμὸν διὰ τῆς προτάξεως εἰς τὸν θετικὸν τοῦ ἐπιρρήματος πῶ : πῶ καλός, πῶ ὠραῖο, πῶ πλατιά, πῶ γεμάτος, πῶ ζηλιάρης, πῶ καινούριος, πῶ ἄδειος, πῶ προκομμένος. Παραλλήλως ἔμωσ πολλὰ ἐπίθετα σχηματίζουν καὶ μονολεκτικῶς τὸ συγκριτικὸν τῶν εἰς -τερος -τηρ -τερο (-ότερος ἢ -ώτερος, καὶ -ύτερος) : καλύτερος, σοσιότερος, λιγώτερος.

Ἐκ τῶν σχηματιζόντων μονολεκτικῶς τὸ συγκριτικὸν τῶν, τὰ ἐπίθετα εἰς -ος σχηματίζουν τὸ συγκριτικὸν εἰς -ότερος (-ώτερος) : φτωχότερος, πλουσιώτερος, ἀληθινώτερος, γερώτερος.

Τὰ ἐπίθετα εἰς -ής σχηματίζουν τὸ συγκριτικὸν εἰς -ύτερος : βαρύτερος, μακρύτερος, φαρδύτερος.

Εἰς -ύτερος σχηματίζουν τὸ συγκριτικὸν καὶ τὰ ἐπίθετα καλός, μέγας : καλύτερος, μεγαλύτερος.

Μερικὰ συγκριτικὰ διφοροῦνται σχηματιζόμενα εἰς -ότερος καὶ εἰς -ύτερος : κοντιότερος καὶ κοντύτερος, χοντροότερος καὶ χοντρούτερος, ἐλαφρότερος καὶ ἐλαφρούτερος, γλυκότερος καὶ γλυκύτερος.

Ἄνω μάλωσ σχηματίζονται τὸ πολὺς -περισσότερος, κακός -χειρότερος, γέρος -γεροντότερος, ἀπλός -ἀπλούστερος καθὼς καὶ μερικά ἐπίθετα εἰς -ης σχηματιζόμενα εἰς -έστερος.

Ὁ ὑπερθετικὸς βαθμὸς σχηματίζεται Α: ἀπὸ τὸν συγκριτικὸν προτασσόμενον τοῦ ἄρθρου : ὁ πῶ καλός ἢ ὁ καλύτερος, τὸ σοσιότερο, ἢ πῶ προκομμένη, καὶ Β: 1) ἀπὸ τὸ θετικὸν, προτασσόμενον εἰς αὐτὸ τοῦ πολὺ, πολὺ πολὺ, πάρα

πολύ : πολλὸ πλούσιος, αὐτὸ τὸ παιδὶ εἶναι πολὺν πολὺν φρόνιμο, βουρὸ πάρα πολὺν μεγάλο, ἦταν πάρα πολλὸς κόσμος· 2) ἀπὸ τὸ θετικὸν δις λαμβανόμενον : ἓνα ψηλὸ ψηλὸ βουρὸ, ἓνας μεγάλος μεγάλος βράχος, ζεσιὰ ζεσιὰ κουλούρια· 3) ἀπὸ τὸ θετικὸν συντιθέμενον μὲ τὰ ἐπιτείνοντα τὴν σημασίαν του ὄλο-, κατα- : ὄλομανρος, ὄλοζώντανος, κατάμανρος, κατακόκκινος, κατακάθαρος.

Ἐνίστε σχηματίζεται τὸ υπερθετικὸν μονολεκτικῶς εἰς -τατος : δημοφύτατος

Ἐν σχέσει μὲ τ' ἀπόλυτα ἀριθμητικὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ σημειωθῇ ὅτι μέχρι τοῦ ἑκατοῦ εἶναι ἄκλιτα ἐκτὸς τοῦ ἓνας, τρεῖς, τέσσερες (βλ. ἀνωτέρω σ. 22)

Ἡ αἰτιατικὴ τοῦ ἓνας λήγει εἰς ν ὅταν ἀκολουθῇ λέξις ἀπὸ φωνῆεν : ἦταν ἄνθρωπο, ἦταν ὠραῖο κῆπο.

Τ' ἀριθμητικὰ διακόσιοι, δικόσιοι, διακόσια, τρακόσιοι κτλ. μέχρι τοῦ χίλιοι κλίνονται εἰς τὸν πληθυντικὸν κατὰ τὸ πλούσιος, πλούσια, πλούσιο, κούφιος κτλ.

Δ'. Ὡς πρὸς τὸν σχηματισμὸν τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν.

Αἱ προσωπικαὶ ἀντωνυμίαι ἔχουν παρὰ τοὺς ἀείποτε τονιζομένους τύπους αὐτῶν, οἱ ὅποιοι μετ' ἐμφάσεως ἐκφράζουν τὴν ἀντωνυμικὴν ἔννοιαν (ἐγὼ τὸ εἶδα, εἶδέναι δὲ σὲ πειράζει, αὐτὴ εἶδε τ' ὄνειρο) καὶ ἄλλους, μονοσυλλάβους πάντοτε, τοὺς ὁποίους μεταχειρίζομεθα ὅταν δι' αὐτῶν δὲν ἐκφράζεται ἡ κυρία ἔννοια (φέρεμας τὸ βιβλίον σου, γράψε του, σὰς εἶπα). Ἡ δευτέρα αὐτῇ κατηγορίᾳ περιέχει τύπους, οἱ ὅποιοι ἐκφέρονται εἰς τὴν φράσιν χωρὶς τόνον (ὡς προκλιτικαὶ ἢ ἐγκλιτικαί). Ἐπεκράτησε ὅμως νὰ σημειώνεται ἓν τονικὸν σημεῖον ἐπ' αὐτῶν ὅταν προηγούνται τοῦ ρήματος (μοῦ ἔδωσε, τοὺς ἔδειξα).

Παρὰ τοὺς ἀπὸ ε ἀρχομένους τύπους τοῦ α' καὶ β' προσώπου, ὑπάρχουν καὶ τύποι χωρὶς τὸ ε, : σὺ, σεῖς, σένα, μένα, εὐχρηστούντες ἰδίως ὅταν προηγῆται λέξις λήγουσα εἰς φωνῆεν (τί ἔχετε σεῖς. οὔτε γώ, οὔτε σὺ, (ἀλλὰ γράφεται τότε καὶ οὔτ' ἐγώ, οὔτ' ἐσὺ). Ἀλλὰ καί : σένα τὸ λέω κτλ.

Οἱ τύποι τος, τη, το, τοι, τες, τα τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας τοῦ τρίτου προσώπου εὐχρηστοῦν μόνον εἰς ἐκφράσεις καθὼς νὰ τος, νὰ τοι, ποῦ εἶναι τοι κτλ.

Εἰς τὴν γενικὴν τοῦ πληθυντικοῦ ὁ ἄριστος τύπος τῆς ἀνω-
νομίας αὐτὸς, εἶναι τοὺς καὶ διὰ τὰ τρία πρόσωπα. Λέγομεν δῶσε
τους, ἢ τοὺς τὸ ἔφερε, προκειμένου δι' ἄνδρας, γυναῖκας καὶ
παιδιά.

Τὸ τη διατηρεῖ ἐνίστη τὸ τελικὸν ν, πάντοτε δὲ ἔταν ἀκολουθη-
φωνῆεν : φέρε την αὔριο.

Παρά τὸ ἐγκλινόμενον τους εὐχρηστεῖ καὶ τὸ των.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

	σελ.
*Αναλυτικὸν πρόγραμμα	1—5
*Υλη διὰ τοὺς μαθητὰς (σ 5)	
I. Ὁρθογραφικοὶ κανόνες	5—10
II. Σχηματισμοὶ γραμματικοί	10—23
*Ὁδηγίαι διὰ τὸν διδάσκοντα (σ 24)	
I. Ὁδηγίαι διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ὀρθογραφικῶν κανόνων	24—27
II. Ὁδηγίαι διὰ τὴν γραμματικὴν διδασκαλίαν	27—30
III. Παρατηρήσεις περὶ τῶν γραμματικῶν σχηματισμῶν διὰ τὸν διδάσκοντα	30—38

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΑ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

έγκυρωμένα μέχρι τέλους Δεκεμβρίου 1919

διὰ τὰς 4 πρώτας τάξεις

Διὰ τὴν Α' τάξιν

- Παπαμιχαήλ, Ἀλφαβητάριο, μέρος Α', 56 σελ., ἐκδότης Δημητράκος
» Ἀλφαβητάριο, μέρος Β', 84 » » »
Συζώκη, Ἀλφαβητάριο, μέρος Β', 72 » » Κολλάρος.
Ἀλφαβητάριο κράτους, μέρος Α', (συντακτικὴ ἐπιτροπὴ: Δ. Ἀνδρε-
άδης, Α. Δελμούζος, Π. Νιρβάνας, Ζ. Παπαντωνίου, Μ. Τριαν-
φυλλίδης, Κ. Μιλέας (εἰκόνες), 80 σελ., λ. 70 Κεντρικὴ πώλησις
(1919—1921) Σιδέρης.
Ἀλφαβητάριο κράτους, μέρος Α', (συντακτικῆς ἐπιτροπῆς), βι-
βλίο τοῦ δασκάλου, 101 σελ. λ. 90. Κεντρικὴ πώλησις
(1919—1921) Σιδέρης.

Διὰ τὴν Β' τάξιν

- Κουρτίδης, Ἀναγνωστικὸ Β', 127 σελ., ἐκδότης Κολλάρος.
Καζιντζάκη, Οἱ τρεῖς φίλοι, 112 » » Μιντζεβελάκης.
Παπαμιχαήλ, Πέτρος Λάρας, 160 » » Δημητράκος.

Διὰ τὴν Γ' τάξιν

- Καρχαβίτσα-Παπαμιχαήλ, Ἀναγνωστικὸ, 158 σελ., ἐκδότης Σιδέρης.
Κουρτίδης-Κονιδάρη-Καλλαρά, Ὀδύσσεια, 186 σελ., ἐκδότης Κολλάρος.
Ζ. Παπαντωνίου, Τὰ ψηλά βουνά, ἀναγνωστικὸ κράτους, (συντακτικὴ
ἐπιτροπὴ: Δ. Ἀνδρεάδης, Α. Δελμούζος, Π. Νιρβάνας, ἀπα-
τωνίου, Μ. Τριανταφυλλίδης) 178 σελ. Κεντρικαὶ πωλήσις 1920—
1922 Σιδέρης.

Διὰ τὴν Δ' τάξιν

- Καρχαβίτσα Παπαμιχαήλ, Ἡ πατρίδα μας, 219 σελ., ἐκδότης Δη-
μητράκος.
Κουρτίδης-Κονιδάρη, Στὰ παλιὰ χρόνια, 222 σελ., ἐκδότης Κολλάρος.

ΤΙΜΗ Λ. 50